

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra nederlandistiky

Engels-Nederlandse relaties

(Anglicko-nizozemské vztahy, Anglo-Dutch Relations)

Bakalářská diplomová práce

Studijní program: Anglická filologie - Nizozemská filologie

Vedoucí práce: prof. dr. Engelbrecht Wilken, cand. litt.

Autor práce: Lucia Vlasatá

Olomouc 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci na téma „Anglicko-nizozemské vztahy“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího bakalářské práce Prof. Dr. Wilkena Engelbrechta, cand. litt. Veškerou použitou literaturu a internetové zdroje jsem uvedla v seznamu.

Verklaring

Ik verklaar dat ik mijn scriptie met de titel: “Engels-Nederlandse relaties” zelfstandig heb geschreven onder begeleiding van prof. dr. Wilken Engelbrecht. Alle gebruikte literatuur en internet bronnen heb ik in de literatuurlijst vermeld.

V Olomouci dne .....

Podpis

Dankbetuiging

Ik wil graag van harte mijn dank aan mijn begeleider Wilken Engelbrecht betuigen voor zijn moeite, tijd, adviezen en grote hulp met Nederlandse grammatica bij de verwerking van mijn bachelorscriptie.

Een woord van dank gaat speciaal uit naar Jan Mádr voor zijn technische behulpzaamheid en vooral voor morele ondersteuning.

Inhoud

<i>Inleiding</i>	1
1. <i>Historische achtergrond van beide landen</i>	2
1.1. Eerste Nederlandse onafhankelijke staat	2
1.1.1. De Opstand.....	2
1.1.2. Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden	3
1.1.3. De Republiek in het Twaalfjarig Bestand.....	4
1.1.4. De Tachtigjarige Oorlog	5
1.2. De situatie in Engeland	7
1.2.1. Engelse Burgeroorlog	7
2. <i>Engels-Nederlandse en andere oorlogen</i>	10
2.1. De tijd voor Engels-Nederlandse oorlogen	10
2.2. De Eerste Engels-Nederlandse oorlog	11
2.2.1. De Akte van Seclusie.....	13
2.3. De Tweede Engels-Nederlandse oorlog	15
2.3.1. Frans-Nederlandse Oorlog	15
2.4. De Derde Engels-Nederlandse Oorlog	16
2.5. De Glorious Revolution	19
2.5.1. De Spaanse Successieoorlog.....	21
2.5.2. De Oostenrijkse Successieoorlog.....	22
2.6. De Vierde Engels-Nederlandse oorlog	24
2.7. Oorzaken en gevolgen van de Engels-Nederlandse oorlogen	26
3. <i>Nieuwe Nederlandse staat</i>	28
3.1. De Bataafse Republiek	28
3.2. Het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden	31
4. <i>De groei van Englands macht</i>	33

4.1. Oorlogen voor onafhankelijkheid	33
4.1.1. België	33
4.1.2. Boerenoorlogen.....	34
4.2. De Eerste Wereldoorlog	35
<i>Conclusie.....</i>	38
<i>Bronnen .....</i>	40
<i>Resumé in het Tsjechisch.....</i>	43
<i>Resumé in het Engels.....</i>	44
<i>Annotatie.....</i>	45

Inleiding

Aangezien dat er veel publicaties over de geschiedenis van Nederland en Groot-Brittannië werden geschreven, die meestal met de afzonderlijke geschiedenissen van individuele landen bezig zijn, probeerde ik in deze scriptie een volledig overzicht van de politieke en diplomatieke relaties tussen deze twee landen te maken en voor te leggen.

Deze scriptie richt zich op problematiek van de bovengenoemde relaties tussen Nederland en Groot-Brittannië (of zijn historische equivalenten) en zijn doel is om politieke, militaire en diplomatieke relaties tussen betreffende landen te onderzoeken en om het overzicht in de periode sinds de helft van de 17^e eeuw tot het begin van de 20^e eeuw te geven.

Voor de duidelijkheid is het werk in periodes verdeeld. In het eerste gedeelte definieer ik het eerste onafhankelijke geheel die op grond van hedendaagse Nederland was. Ook schets ik de situatie in dezelfde periode op de Britse eilanden. Het volgende gedeelte wordt op de drukke periode van Engels-Nederlandse oorlogen en andere oorlogen, die sinds het midden van de 17^e eeuw tot het einde van 18^e eeuw op het Europese continent gebeurden, ingegaan. Het derde gedeelte gaat over de periode van beëindiging van onafhankelijke Nederlandse provinciën en oprichting van Franse vazaalstaat de Bataafse republiek en daaropvolgende integratie van deze grondgebied tot Frankrijk. Deze gedeelte bevat ook de oprichting van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden. Het volgende gedeelte van het werk bestaat uit het uiteenvallen van Nederland en de periode van oorlogen voor onafhankelijkheid, inclusief het effect van de gevechten voor koloniën op de Engels-Nederlandse relaties. De scriptie eindigt met een gedeelte over de periode voor, tijdens en na de Eerste Wereldoorlog. De Tweede Wereldoorlog en de naoorlogse periode wordt niet in deze scriptie opgenomen.

Dit is niet alleen een eenvoudige beschrijving van de geschiedenis. De nadruk van de scriptie ligt op de interactie en de betrekkingen tussen de twee staten op de achtergrond van de bovengenoemde tijdsperiodes. In tegenstelling tot de algemene historische teksten worden er stappen, de uitvoering van de landen en gebeurtenissen uitgelegd in de context van de Engels-Nederlandse relaties en dus het resultaat is de volledigste en de duidelijkste lijst van beschikbare historische betrekkingen tussen deze twee Europese machten.

1. Historische achtergrond van beide landen

1.1. Eerste Nederlandse onafhankelijke staat

Om de eerste contacten te achterhalen tussen Engeland (het Verenigde Koninkrijk) en Nederland (of zijn juiste voorloper), is het nodig om de periode te bepalen wanneer is het mogelijk om Nederland als een onafhankelijke staat te beschouwen. Met het Verenigde Koninkrijk wordt de equivalent uit dezelfde tijd gebruikt, dus Engeland. Volgens mij is het geschikt voor de toepassing van het opsporen van de eerste politieke en militaire contacten tussen deze twee landen om te kiezen de eerste onafhankelijke republiek die op het grondgebied van Nederland van vandaag heeft bestaan. Dit is de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden.

Het is noodzakelijk om een beetje van de historische achtergrond te geven om beter de motivatie voor de loop van de situatie van beide landen te begrijpen en te proberen de individuele conflicten en onderhandelingen te beschrijven. Omdat het land geen geïsoleerde gebied is maar zich ontwikkelt en verandert en afhankelijk is van zijn omgeving. Daarom zullen ook de situaties van andere landen beschreven worden.

1.1.1. De Opstand

In 1568 kwamen de Zeventien Provinciën in opstand tegen Filips II die in 1556 de koning van Spanje was geworden. Deze conflicten leidden tot de Tachtigjarige Oorlog. De redenen waren hoge belastingen voor de financiering van oorlogen en vervolging van de protestanten. De Opstand werd geleid door Willem de Zwijger, later de eerste Prins van Oranje van het Huis Oranje-Nassau. Het lied *Wilhelmus*, dat nu het Nederlandse volkslied is, kwam uit in deze tijd.¹

In de 16^e eeuw vocht Engeland ook oorlogen met Spanje uit. Voor Spanje was de oorlog heilig, omdat Engeland een zeer protestants land was. Het is dan geen verassing dat Engeland de Nederlandse opstand steunde, maar het was niet officieel. Elizabeth I wilde geen beschermer van de Zeventien Provinciën worden, daarom werd in 1581 het *Placcaet van Verlatinghe* afgegeven, dat de formele onafhankelijkheidsverklaring van de Spaanse koning

---

¹ VAN DER HORST, Han. *Dějiny Nizozemska*. 2nd ed. Praha: NLN, 2005. ISBN 80-7106-487-4, p. 122-123

was en hem in feite van de troon vervallen verklaarde. Nu was Nederland op zoek naar een nieuwe heerser en als Willem wilde een verbond met Frankrijk, dus de zoon van de Franse koning Frans van Anjou werd gekozen. De Nederlanders verklaarden dat de heerser niet macht hebben van God maar van de mensen.² Daarna werden de provincies door de oorlogsomstandigheden gesplitst in een onafhankelijke noordelijk deel en een zuidelijk deel, dat Spaans en katholiek werd. De protestanten vluchtten naar het noorden en het grootste deel van de bevolking bleef protestants. Maar dit duurde niet lang. In 1583 werd aan Elizabeth I nog een keer de soevereiniteit over de noordelijke provincies aangeboden en nogmaals zonder succes. Uiteindelijk namen de Staten-Generaal de soevereiniteit op zich.

1.1.2. Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden

Als een reactie op het Verdrag van Joinville, dat door Spanje en de Franse katolieke Ligue werd ondertekend in december 1584 om een genootschap te vormen tegen het protestantisme, onderekenden de noordelijke provincies en de Engelse koningin Elizabeth I op 20 augustus het Verdrag van Nonsuch, waarmee de provincies een protectoraat van Engeland werden, en ze stuurde daar de graaf van Leicester als gouverneur-generaal met een leger. Hij was niet populair want hij vond dat Nederlandse kooplui aan Spanje leverden en dwong het verbod van deze activiteit af. De Nederlanders kwamen bij de koningin om te klagen. Ze beloofde financiële en militaire hulp. Dit was de katalysator voor de Spaans-Engelse Oorlog, die openlijk begon na het onthoofding van Maria I van Schotland, die volgens de katholieken de rechtmatige Engelse koningin was.³ De graaf van Leicester ging terug naar Engeland en sinds 1588 bestond de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden (verder “de Republiek”) onafhankelijk maar deze werd ruim 20 jaar niet door de buitenlandse machten erkend.⁴

Het noorden bouwde op zijn marine om de zee-handel te beschermen, die veel was gestegen na de oprichting van de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) in 1602. Maar er was ook Engelse *East India Company*, die in hetzelfde gebied werkte sinds 1600.⁵ Als een reactie op de Nederlandse macht op zee, ondertekende de nieuwe Engelse koning Jacobus I een vredesakkoord met Spanje in 1604, die het Verdrag van Londen heet, waarmee Spanje met

---

² VAN DER HORST, p. 135

³ VAN DER HORST, p. 141-142

⁴ VAN DER HORST, p. 144

⁵ VAN DER HORST, p. 162

pogingen om van Engeland een katholieke land te maken stopte en Engeland als een land van het protestantisme erkende. Het Engelse deel van het verdrag was om te stoppen met financiële en militaire steun aan de Republiek. Deze vrede was het eind van de Spaans-Engelse oorlog.

1.1.3. De Republiek in het Twaalfjarig Bestand

De wanhopige situatie van de Spaanse financiën, die werd door de oorlog veroorzaakt, leidde tot een wapenstilstand met het noorden en vervolgens naar de vredesconferentie geopend in Den Haag op 7 februari 1608. De conferentie ging niet akkoord met de voorwaarden van een vrede en 6 maanden later werd de conferentie gestopt. De problemen waren de koloniale handel en religie. De Habsburgers eisten dat de Nederlanders alle navigatie ten zuiden van de evenaar zouden stoppen en dat aan de katholieken in de Republiek de vrijheid van godsdienst zou worden gegeven. Maar toch haalden de Franse en Engelse bemiddelaars de twee partijen over tot een twaalfjarige wapenstilstand. Maar het ratificatieproces bleek moeilijk te zijn omdat binnen de Republiek steden zoals Amsterdam bang waren dat de wapenstilstand hun handel zou verminderen. Ook de Staten van Zeeland namen het verlies van inkomsten uit kaapvaart kwalijk. Maar ten slotte kreeg de onafhankelijke Republiek een officiële erkenning door de buitenlandse machten.⁶ Dus de jaar 1609 was het begin van het Twaalfjarig Bestand in de Tachtigjarige Oorlog, waarin niet tussen Spanje en de Republiek gevochten werd.

Nederlandse handelaren of zeemannen zouden dezelfde bescherming in Spanje zoals de Engelsen in het Verdrag van Londen krijgen. Dit betekende dat ze niet voor hun geloof vervolgd konden worden, tenzij ze de lokale bevolking beledigden. Het akkoord was stil op de handel met Indië. Het gaf geen exclusieve rechten van scheepvaart naar Spanje, noch beschreef het dat de Nederlanders zouden kunnen handelen of koloniseren overal waar geen voorafgaande beroepsactiviteit door de Spanjaarden of Portugezen was. Dus de Hollanders gebruikte deze periode om hun marinevloot te ontplooiën en om de controle in Zuid-Azië te nemen voordat de Engelsen er kwamen. De Verenigde Oost-Indische Compagnie had de stad Batavia op het eiland Java in 1619 gevestigd na een conflict met de Engelsen daar en verder zorgde voor de rijkdom in de Republiek met verkrijging van meer koloniën.⁷ In de Nieuwe

---

⁶ VAN DER HORST, p. 154

⁷ Berita Jakarta: History of Jakarta. [online].
<http://www.beritajakarta.com/english/AboutJakarta/HistoryofJakarta.asp>

Wereld moedigde de Republiek de kolonisatie van Nieuw-Nederland aan. De Nederlandse handelsvloot breidde zich snel uit en profileerde zich op nieuwe routes, bijvoorbeeld in de Middellandse Zee, die specifiek voor de handel met slaven belangrijk waren. Binnen de Republiek profiteerden de havens van de expansie van de handel. Binnen korte tijd hadden de Nederlanders de grootste handelsvloot en ook een dominante positie in Europa.

In 1619 werd het Tractaat van Defensie gesloten waarmee de Engelse koning en de Staten-Generaal de markt in Oost-Indië verdeelden en de Raad van Defensie oprichtten om de kooplieden te besturen. Maar de relaties tussen deze twee compagnieën waren nog steeds gespannen. In 1623 vond een incident plaats dat de Ambonse Moord heet. Een aantal mensen, die voor Engelse *East India Company* werkten, werden onthoofd voor een samenzwering om de gouverneur te vermoorden. Maar de VOC had geen competentie om de werknemers van de EIC te oordelen en dus de EIC vereiste een compensatie maar die kwam niet. Dit conflict werd niet vergeten tijdens de Engels-Nederlandse oorlogen.⁸

Onderhandelingen voor een blijvende vrede tussen Spanje en de Republiek gingen tijdens de hele wapenstilstand door. Maar de twee belangrijke problemen konden niet worden opgelost – de vrijheid van godsdienst en een groeiende ruzie over de handelsroutes naar de verschillende koloniën. Spanje deed nog een laatste poging om het Noorden te heroveren en de Nederlanders gebruikten hun marine om de koloniale handelsroutes uit te breiden.

1.1.4. De Tachtigjarige Oorlog

De oorlog met Spanje begon opnieuw in 1621. Deze periode van de oorlog kan geclassificeerd worden als een deel van de Dertigjarige Oorlog die in Europa werd uitgevochten tussen de katholieke kerk en de protestanten sinds 1618. De oorlog werd nu meer geconcentreerd op de handel, de Nederlanders vielen niet alleen de Spaanse Duinkerker kapers aan maar ook de Portugese handelspostforten. Toen steeds meer Europese landen hun rijken begonnen te bouwen, breidde de oorlog tussen de landen zich ook uit naar koloniën. De Nederlanders bouwden een handelsimperium over de hele wereld met hun dominantie op zee die een van hun grote voordelen was. De Nederlandse Oost-Indische Compagnie werd

---

⁸ POOT, Anton. *Critical Years in Anglo-Dutch Relations (1625-1642): The political and diplomatic contacts*. Verloren, 2013. p. 109 [online].

http://books.google.cz/books?id=_XOYAgAAQBAJ&pg=PA109&lpg=PA109&dq=1619+VOC+treaty&source=bl&ots=rymIy6BzaQ&sig=DLIJY76uNLfZNvaRW2Yy0jw8Ipo&hl=en&sa=X&ei=G8o-U5v7J8SGOIdrgeAM&redir_esc=y#v=onepage&q=1619%20VOC%20treaty&f=false

opgericht om alle Nederlandse handel met het Oosten te beheren en de Nederlandse West-Indische Compagnie deed het zelfde voor het Westen. In het Oosten leidden de activiteiten tot de verwerving van vele winstgevende handel kolonies. De handel en de rijkdom waren belangrijke elementen die de Nederlandse Gouden Eeuw veroorzaakten. Amsterdam werd het centrum van financiële instellingen en Nederland had de grootste handelsvloot van de wereld.⁹

In 1639 stuurde Spanje een armada naar Vlaanderen om te helpen bij een laatste grote poging om de noordelijke "rebellens" te verslaan. De armada werd verslagen in de Zeeslag bij Duins. Deze overwinning had historische gevolgen omdat dit het einde van Spanje als de dominante zeemacht en de Nederlandse overname betekende.

De Republiek sloot een alliantie met Frankrijk, die het machtsevenwicht veranderde. Toen de Dertigjarige Oorlog werd beëindigd, was het niet meer nodig om verder te vechten om protestantse naties te ondersteunen. Als gevolg daarvan werd het besluit genomen om de oorlog te beëindigen.¹⁰ Maar bijna alle landen van Europa waren rechtstreeks of onrechtstreeks betrokken in de oorlog en omdat er veel verschillende belangen waren, duurden de onderhandelingen bijna 5 jaar tot 30 januari 1648 toen de oorlog met de Vrede van Münster tussen Spanje en Nederland eindigde.

Dit verdrag was een onderdeel van de Europese Vrede van Westfalen, die ook een einde van de Dertigjarige Oorlog was, en ook het betekende één van de belangrijkste gebeurtenissen uit de Nederlandse geschiedenis omdat de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden uiteindelijk onafhankelijk werd van de Spaanse Kroon.

In the first place the said Lord the King declares and acknowledges, That the said Lords the States General of the Low Countries, and all the respective provinces thereof, together with all the associated countries, towns and lands thereto belonging, are free and sovereign states, provinces and countries, upon which, or their associated countries, towns or lands abovesaid, the said Lord the King has no manner of pretensions; and that neither at this time, nor in

---

⁹ POSTMA, Johannes. *The Dutch in the Atlantic Slave Trade*. Cambridge University Press, 1990, p. 9 [online] <http://books.google.cz/books?id=KZFh5CDooSMC&printsec=frontcover&hl=cs#v=onepage&q&f=false>

¹⁰ BLOOM, J.C.H. *Geschiedenis van de Nederlanden*. 2nd ed. Rijswijk, The Netherlands: Nijgh en Van Ditmar Universitair, 1993. ISBN 90-237-1164-5, p. 181

futurum, he shall ever make any pretentions to them for himself, of for his heirs and successors:¹¹

In het verdrag was het machtsevenwicht in West-Europa opnieuw ingesteld op de realiteit en ook de situatie in de koloniën werd geregeld en de handelsvoorwaarden werden bepaald. Piraterij, die een grote bron van inkomsten voor de West-Indische Compagnie was, werd verboden. Maar de nieuwe opgerichte Kaapkolonie bracht meer mogelijkheden. Sommige medewerkers konden zich daar vestigen. De nakomelingen van deze kolonisten waren de Boeren. De Nederlandse Republiek werd erkend als een onafhankelijke staat en deze behield de controle over de gebieden die werden veroverd in de oorlog.¹² De nieuwe republiek bestond uit zeven provincies: Holland, Zeeland, Utrecht, Gelderland, Overijssel, Friesland en Groningen. Elke provincie werd bestuurd door de lokale Provinciale Staten en door een stadhouder. In theorie werd elke stadhouder verkozen en was deze ondergeschikt aan de Staten-Generaal. Maar de prinsen van Oranje-Nassau werden in feite erfelijke stadhouders, toen Frederik Hendrik in 1647 overleed, werd hij meteen opgevolgd door zijn zoon Willem II. Dit was een unieke situatie. Deze verdeling van de macht tussen de Staten-Generaal en de stadhouders voorkwam grootschalige gevechten tussen de adel en burgers zoals dat gebeurde in de Engelse Burgeroorlog.

1.2. De situatie in Engeland

1.2.1. Engelse Burgeroorlog

In 1625 besteeg Karel I de Engelse troon. Hij wilde alle drie koninkrijken, dus Engeland, Ierland en Schotland verenigen. Maar de parlementariërs waren bang dat zo'n stap zou kunnen leiden tot een schending van de tradities die met de Engelse monarchie verbonden waren. Voor het uitbreken van de oorlog speelde het parlement geen belangrijke rol in het systeem van overheid, eerder was het een soort adviesorgaan, dat de koning opriep voor de goedkeuring van nieuwe belastingen, en dit was slechts af en toe en alleen voor een korte tijd. Daarna werd het parlement weer ontbonden.

---

¹¹ JENKINSON, Charles. *A Collection of All the Treaties of Peace, Alliance, and Commerce, Between Great-Britain and Other Powers*. p. 12 [online].

<http://books.google.cz/books?id=xupjAAAAMAAJ&dq=Treaty%20of%20Westminster%201654%20ratification&pg=PP1#v=onepage&q&f=false>

¹² JENKINSON, p. 8-33

Een van de eerste problemen van de regering van Karel was zijn huwelijk met een Franse katholieke prinses. Dit opende de mogelijkheid dat zijn erfgenaam als katholiek zou worden opgevoed. Het protestantse Engeland was daar doodsbang voor. Karel I wilde deelnemen aan het conflict op het Europese continent. Natuurlijk vereisen buitenlandse oorlogen enorme kosten en voor de verhoging van belastingen was de parlementaire goedkeuring nodig. Maar het parlement weigerde het recht naar de koning te geven voor de hele periode van zijn regering. Karel antwoordde door de ontbinding van het parlement. Omdat hij nog steeds geld nodig had, riep hij in 1628 een nieuw parlement bijeen. Dit maakte een petitie voor de rechten, die een aantal van de rechten van de koning beperkte en verdedigde de privileges van het parlement. Karel accepteerde het om de benodigde financiering te verkrijgen. Vanaf januari 1631 sloot Karel I van Engeland een aantal geheime akkoorden met Spanje, die waren gericht tegen de Nederlandse zeemacht. Maar omdat hij bang was om zijn goede relaties met de Nederlandse stadhouder Frederik Hendrik, prins van Oranje in gevaar te brengen, gaf hij geen vloot aan de Spanjaarden maar evenmin verbood hij hen om neutrale Engelse schepen te huren.

Het grootste verzet wekten Karels godsdienstige maatregelen die zijn positie en de positie van de staatskerk moest consolideren. Karel I geloofde in de heilige vorm van de anglicaanse kerk, het zogenaamde "Hoge Anglicanisme". De regels van Koningin Elizabeth I werden hersteld die participatie in de Anglicaanse ceremoniën verplicht stelde voor alle mensen. Karels regering eindigde toen hij probeerde zijn godsdienstige hervorming in Schotland in te voeren. De kerk van Schotland was al lange tijd onafhankelijk. In 1637 werd in Schotland een nieuwe versie van het *Book of Common Prayer* ingevoerd. Dit leidde tot demonstraties. Om de rebellen in Schotland te onderdrukken, vroeg Karel het Parlement om geld. De leden gebruikten het moment om de koning te bekritisieren. Karel antwoordde nog een keer met de ontbinding van het parlement. Omdat dit Parlement slechts een paar weken zitting hield, werd het "kort" genoemd.

In 1639 zocht een grote Spaanse vloot toevlucht bij de Engels rede van Duins maar Karel durfde deze niet te beschermen tegen een Nederlandse aanval. Dit resulteerde in de Zeeslag bij Duins die de Spaanse zeemacht en Karels reputatie ondermijnde.

Maar er werden onderhandelingen met Nederland gevoerd over het huwelijk van Willem II, die de zoon van de stadhouder Frederik Hendrik was, met Karels oudste dochter Mary Stuart,

die slechts 9 jaar oud was toen ze trouwde op 2 mei 1641. Korte tijd later verhuisde de prinses naar Nederland waarin zij in 1650 hun enige kind kreeg – de latere Willem III van Oranje.

Karel I was in een kritieke financiële situatie, omdat hij als koning van Schotland en Engeland beide legers moest betalen.¹³ Dus besloot hij het parlement nogmaals bijeen te roepen. Karel werd bekritiseerd en uiteindelijk gedwongen om akkoord te gaan met een staand parlement. Er werd afgesproken dat het Parlement ten minste eenmaal per drie jaar zitting zou houden zonder oproep van de koning en dat de koning verder geen belastingen kon heffen zonder de toestemming van het Parlement. Ten slotte heeft de koning het recht verloren om het parlement te ontbinden zonder zijn toestemming. Het parlement verklaarde dat iedereen in het land een akte moet ondertekenen waarin ze loyaliteit aan de koning en de Anglicaanse Kerk beloofden. Binnen een paar maanden kwamen Ierse katholieken in opstand uit vrees voor de vernieuwde protestantse macht. De oorlog verspreidde zich snel en uiteindelijk namen alle lagen van de samenleving eraan deel. In 1646 vluchtte Karel onder de bescherming van de Schotten maar hij werd later overgedragen aan het Engelse Parlement.

De eerste burgeroorlog eindigde, maar twee andere begonnen korte tijd later. Karel I werd beschuldigd voor hoogverraad en onthoofd.¹⁴ De Nederlanders waren het niet eens met de onthoofding van Karel I. Oliver Cromwell verenigde het land in het Engelse Gemenebest. In 1651 probeerde Cromwell de spanningen te verminderen door het sturen van een delegatie naar Den Haag die aan de Nederlandse Republiek voorstelde om zich het Engelse Gemenebest aan te sluiten en de Nederlanders zouden de Engelsen helpen bij het overwinnen van Spaans Amerika. Cromwell wilde nooit een oorlog te voeren met een protestants land maar deze poging om de Nederlandse soevereiniteit te stoppen resulteerde alleen in een oorlog omdat Nederland niet in staat was om een antwoord op het onverwachte en verdachte aanbod te formuleren.¹⁵

---

¹³ NOORTHOUCK, John. *A New History of London: Including Westminster and Southwark* [British History Online]. 1773. <http://www.british-history.ac.uk/report.aspx?compid=46728>

¹⁴ NOORTHOUCK

¹⁵ The First Anglo-Dutch War The First Anglo-Dutch War: 1652-4. *BCW Project: British Civil Wars, Commonwealth & Protectorate 1638-1660*. [online]. <http://bcw-project.org/church-and-state/the-commonwealth/first-anglo-dutch-war>

2. Engels-Nederlandse en andere oorlogen

2.1. De tijd voor Engels-Nederlandse oorlogen

Tussen 1649 en 1653 werd Engeland een republiek. Maar het Parlement was ook in strijd en tenslotte kwam Karel II, die in balling was tot 1660 in Frankrijk en ook in Nederland, terug op troon. De Engelse burgeroorlog eindigde met Engeland als een constitutionele monarchie. Cromwell had een sterke marine gecreëerd, het aantal schepen uitgebreid en de organisatie en discipline verbeterd. Zijn zogenaamd *New Model Army* garandeerde een nieuwe orde. Cromwell stelde vast dat Nederlandse handelsschepen praktisch alle handel in Engeland behandelden. Maar Cromwell wilde een concept van de gesloten zee. Dus Engeland was klaar om de Nederlandse handeldominantie uit te dagen.

In het algemeen was de stemming jegens Nederland heel agressief. En er waren wel een paar redenen voor het, zoals dat de Nederlanders niet dankbaar genoeg waren voor de steun, die ze hadden gekregen tegen Spanje, en Nederland sterker groeide dan hun vroegere Engelse beschermers of dat ze de meeste haring bij de Engelse oostkust vingen en ook dat ze de Engelsen uit Oost-Indië verdreven. Natuurlijk waren er sommige nieuwe redenen. Spanje stond niet meer in de weg, omdat het was verzwakt door de Tachtigjarige Oorlog, dus zijn koloniën en ook de koloniën van Portugal lagen voor het grijpen. Nederlanders veroverden het Portugese Brazilië en vervoerden slaven om op hun plantages te werken en dat was een zeer winstgevende handel. De West-Indische Compagnie kreeg een zogenaamd *Asiento*, dat een recht voor de handel met slaven was. De Engelsen wilden dit monopolie ook hebben.¹

Toen Johan de Witt tot nieuwe raadpensionaris werd genoemd, begon hij de “Ware” Vrijheid te vormen.

Hiermee werd een vrijheid bedoeld die meer is dan de bevrijding van de Spanjaarden alleen. Het is de vrijheid van een verdraagzame cultuur. Gekenmerkt door weinig bemoeienis van de overheid met de dagelijkse gang van zaken. Zo bestond in de steden en in de provincies geen repressief apparaat. Een beperkte godsdienstvrijheid was ook aanwezig.²

---

¹ POSTMA, p. 10-14, 29

² OLTHOF, Kees. *Acte van Seclusie, een gesouffleerd Cromwell Initiatief?: Johan de Witt mogelijk betrokken*. p. 11 [online]
<http://dspace.library.uu.nl/bitstream/handle/1874/207789/werkstuk%20Diplomatieke%20Praktijken%20pdf.pdf?sequence=2>

De Witt steunde niet de stadhouder van de Oranjes. Een van zijn redenen was dat zijn vader door Willem II in de gevangenis was gezet.

De Engelsen probeerden een Unie met de Republiek te maken maar dit werd door de steun van Willem II aan de Stuarts tegengehouden. Toen Willem II, die de onthoofding van zijn schoonvader Karel I door Oliver Cromwell wilde wreken en dus probeerde een sterk leger te behouden, dood ging in 1650 en zijn zoon net geboren was, had De Witt relatieve vrije ruimte voor zijn plannen. Hij begon met het bouwen van een leger en van een marinevloot. Nog een keer wilde Engeland een Unie vormen omdat de gemeenschap van gevluchte aanhangers van Karel zich in de Republiek vestigde en de Engelsen het stoppen wilden en ook om een eind aan de vijandigheid op het gebied van de handel te maken.

Maar de Nederlandse handelpositie was vooral de Engelsen een steeds grotere doorn in het oog en dus gaf Cromwell nieuwe *Akte van Navigatie* uit in oktober 1651, die de handel alleen voor Engelse schepen of schepen van het land verantwoordelijk voor productie toestond. De Noordzee zou een deel van de Commonwealth worden. Dit leidde tot uitgebreide expansie van Engelse handel. Portugal werd een Engelse satellietstaat. Onder Cromwell leed Frankrijk en als resultaat ook Spanje. Engelse schepen werden naar West-Indië verstuurd en ze usurpeerden Jamaica. Engeland sloot Het Kanaal en bereikte de Oostzee. In Middellandse Zee kregen Engelse schepen het leiderschap.³

2.2. De Eerste Engels-Nederlandse oorlog

In dit tijd werd Robert Blake benoemd, een beroemde Engelse admiraal die als vader van de *Royal Navy* wordt erkend. Volgens de Encyclopedia Britannica woonde hij vijf of zes jaar in Schiedam in Nederland. In 1649 werd hij aangesteld tot *Generaal ter Zee* – de rang die de rol van een admiraal en commissaris van de marine combineerde, maar nu werd de rang van *admiraal* toegevoegd aan zijn naam. Hij produceerde het eerste set van regels en voorschriften voor de marine genoemd *The Laws of War and Ordinances of the Sea*. Hij hielp ook de eerste marinerechtbank op te richten met zijn *Instructions of the Admirals and generals of the Fleet for Councils of War*. Hij ontwikkelde nieuwe technieken voor blokkades

---

³ JOHNSON, Paul. *Dějiny Anglického národa*. LEDA, 2012. ISBN 978-80-7335-309-4, p. 202

en landingen. Zijn *Sailing instructions* en *Fighting Instructions* waren de basis van de Engelse navale tactiek.⁴

De Nederlanders wilden een verandering van de Akte van Navigatie. Maar dat was niet te krijgen. Het probleem voor het Nederland was de visserij want honderd Nederlandse schepen voeren uit naar de Doggersbank en vis en visolie mochten alleen door Engelse schepen worden geïmporteerd. Alleen produkten die echt uit Holland kwamen – voornamelijk boter en kaas – mochten worden vervoerd door Nederlandse schepen.⁵ Beide partijen wachtten op een excuus om te vechten. Dat kwam op 29 mei 1652 dicht bij Dover met een vlagincident toen admiraal Maarten Harpertszoon Tromp vergat respect te tonen met het neerlaten van de vlag voor een Engels schip met Blake aan boord.⁶ Het resultaat was de *Eerste Engelse Zeeoorlog* of de *Eerste Engels-Nederlandse oorlog* die werd op 10 juli verklaard door Engeland.

Deze zeeoorlog was een gevecht om de handel. Beide partijen probeerde de meeste handelschepen te grijpen. Het Nederlandse doel was om de Engelse marinevloot met kapitein Robert Blake te breken. Maarten Harpertszoon Tromp werd door Witte De With vervangen om de Nederlandse handel te beschermen. Maar in de Slag bij de Hoofden leed De With een grote nederlaag. Na de slag stuurde hij een brief aan Tromp en vroeg hem om terug te keren. Dus in de Slag bij de Singels, waarin de Engelsen de Nederlandse vloot onderschatten, ontmoette Blake en Maarten elkaar nog een keer. Deze overwinning, die de belangrijkste Nederlandse overwinning tijdens de Eerste Engels-Nederlandse Oorlog was, gaf de Nederlanders controle over Het Kanaal. Inmiddels werd de Engelse vloot ook in de Slag bij Livorno verslagen.⁷ Maar de Nederlanders hadden voor een lange tijd geen controle over het Kanaal. Toen Tromp de volgende konvooi probeerde thuis te brengen, werd hij door de Engelsen aangevallen en in de Driedaagse Zeeslag werd de Engelse macht over het Kanaal opnieuw gevestigd. Na de volgende Zeeslag bij Nieuwpoort legde de Engelse vloot een maritieme blokkade over de hele Nederlandse kust, die de Nederlandse handel stopte en dus werkloosheid in havens veroorzaakte. De laatste poging om de blokkade te breken was de Slag bij Ter Heijde, waarin

---

⁴ YEXLEY, Lionel. *Our Fighting Sea Men*. London: Stanley Paul & Co., 1911. [online] <https://archive.org/details/ourfightingseame00yexlrich>

⁵ The Navigation Act. *Constitution Society*. [online]. http://www.constitution.org/eng/conpur_ap.htm

⁶ VAN DER HORST, p. 201

⁷ Military History Encyclopedia on the Web: Anglo-Dutch Wars. [online]. http://www.historyofwar.org/subject_anglo_dutch_wars.html

Maarten Tromp werd geraakt en dood ging maar het werd niet bekend gemaakt vanwege het moreel van de Nederlandse vloot.

Volgens Van der Paar, dachten de mensen na deze Engelse overwinning dat Nederland een stadhouder had nodig.⁸ In zomer 1653 besloot Holland dat er geen buitenlandse vorst in het land mag komen. Deze maakte een coalitie met Karel II bijna onmogelijk maar op hetzelfde moment gaf het een kans op vrede met Engeland.⁹ Dus in 1654 werd in Westminster een traditioneel vredesverdrag afgesloten, omdat Cromwell nog steeds een verbond tussen protestantse landen wilde. Volgens deze verdrag werd piraterij verboden en alles, wat door piraterij werd gekregen, moest teruggestuurd worden. Schepen van beide landen konden wapens hebben om hun veiligheid te verzekeren maar Nederlanders verbonden zich verder om de vlag te laten zakken als groet voor Engelse schepen.

2.2.1. De Akte van Seclusie

Maar er was een probleem want Cromwell wilde, in de geheime overeenkomst *Akte van Seclusie*, dat de Oranjes nooit meer tot een hoge functie in het Nederland zullen worden benoemd.¹⁰

That in order to make the abovesaid peace perpetual, and mutually advantageous to both nations: they, after having maturely considered what has been passed and transacted, declared themselves, and do declare themselves, that they think proper never to elect any prince of Orange, or any of their issue, for their stadtholder or admiral of their provinces; neither will they consent to his being elected captain general of the militia of these countries, to all which they oblige themselves in the most solemn manner.¹¹

Cromwell was bang dat de Oranjes de Stuarts weer in Engeland aan de macht wilden brengen omdat er een familieband bestond tussen de Oranjes en de Karel I (Stuart) die door Cromwell onthoofd werd. Maar wie was de auteur van de Akte? De discussie heeft de mensen tot de 20^e eeuw bezig gehouden. Volgens Grosheide geloofde men dat deze Akte niet door Cromwell maar door Johan De Witt en de regenten van Holland werd geschreven, want deze zou zijn

---

⁸ VAN DER PLAAT, Gees. *Eendracht als opdracht, Lieuwe van Aitzema's bijdrage aan het publieke debat in de zeventiende-eeuwse Republiek*. Hilversum, 2003. p. 101-102 [online].

⁹ OLTHOF, p. 17

¹⁰ JENKINSON, p. 44-48

¹¹ JENKINSON, p. 48

macht versterken en de positie van de Oranjepartij verminderen.¹² Maar vandaag stelt men niet meer de vraag over het auteurschap van de *Akte van Seclusie* en Cromwell wordt meestal als de initiatiefnemer gezien. Hij had de meeste redenen om een dergelijke actie te doen en er is één reden te benadrukken.

In de Republiek was de aanhang van de Oranjes heel groot. Cromwell wist dat het aannemen van de acte onrust zou geven in de Republiek. Deze binnenlandse verdeeldheid zou ertoe kunnen leiden dat de kracht van de Republiek zou afnemen waardoor haar positie als grote handelsnatie en concurrent van Engeland verzwakt zou worden.¹³

De Witt probeerde de overeenkomst geheim te houden maar het gaf veel onrust in het Nederland toen de inhoud van deze Akte bekend werd. Natuurlijk was de Oranjepartij tegen de voorgenomen uitsluiting van de prins. Maar de vrees, dat de vrede afhankelijk was van de Akte, leidde tot het akkoord. De tegenstanders waren steeds meer bang van dat alleen de macht van Holland belangrijk was. De Witt probeerde de mensen op zijn kant te krijgen maar met de Akte was het geen gemakkelijke taak. Hij probeerde hen te overtuigen dat hij alleen uit nood toestemde met de Akte.¹⁴

Toen Cromwell dood ging aan een malaria-aanval, werd Karel II de koning van Engeland en de Akte van Seclusie werd officieel geannuleerd.¹⁵ En, waar De Witt al bang voor was, hij probeerde zijn neef stadhouder te maken. De Witt probeerde de situatie te bedaren met cadeautjes – een paar schilderijen en een zeilschip, maar de Engelse koning vergaf de Nederlanders niet dat ze hem niet hadden ondersteund.

De oorzaken van de Eerste Engels-Nederlandse oorlog waren van louter commercieel karakter. Hoewel Engeland en Nederland dicht bij elkaar lagen vanuit religieus perspectief, zag Engeland de Nederlandse groei als een bedreiging van zijn eigen positie als wereldmacht. De volgende stap was de concurrentie in de voormalige Portugese koloniën. De geschillen van commercieel karakter resulteerde in een open zeeoorlog, die met de overwinning van

---

¹² GROSHEIDE, Daniel. *Cromwell naar het Oordeel van zijn Nederlandse Tijdgenoten*. Amsterdam, 1951. p. 89-93

¹³ OLTHOF, p. 26

¹⁴ OLTHOF, p. 18-22

¹⁵ VAN DER HORST, p. 204

Engeland eindigde. De commerciële geschillen bleven onopgelost dus er dreigde langzaam een nieuwe oorlog.

2.3. De Tweede Engels-Nederlandse oorlog

Karel II was het niet eens met het nieuwe systeem van vrijhandel. In Azië, Afrika en Carribean vochten Nederlandse en Engelse handelsschepen tegen elkaar. Dit leidde tot de *Tweede Engels-Nederlandse oorlog* die begon in 1665. Nederlandse schepen vielen onder de Engelse kanonnen maar uiteindelijk won het geld. Karel II had financiële problemen, want de oorlog was duur, en ook zijn hof besteedde te veel geld en de Grote Pestepidemie in Londen hielp niet met geld verdienen, dus de vredesbesprekingen begonnen al snel. Maar ook Nederlandse West-Indische Compagnie, die belastte zich met de koloniën in Amerika, was in de schulden.¹⁶

2.3.1. Frans-Nederlandse Oorlog

Toen Lodewijk XIV de Franse troon besteeg, begon hij met uitbreiding van zijn rijk. Na de dood van zijn schoonvader Filips IV in 1665, wilde hij een deel van het Spaanse grondgebied krijgen – de Spaanse Nederlanden en begon de *Devolutieoorlog* met Spanje. De Republiek was bang van deze snel groeiende macht en wilde de oorlog met Engeland beëindigen.¹⁷

Na een wanhopige Nederlandse actie, de Vierdaagse Zeeslag, waarin een Engelse marinebasis was aangevallen en het Engelse vlaggenschip *Royal Charles* was genomen, werd in juli 1667 vrede in Breda gesloten. Nederlandse schepen moesten verder de vlag laten zakken voor Engelse schepen in de Noordzee maar de *Akte van Navigatie* werd veranderd. Nederlandse schepen konden de handel vanaf de rivieren Schelde en Rijn naar Engeland doen. In Amerika werd Nieuw Nederland ongewisseld voor Suriname.¹⁸

Inmiddels bereidde Lodewijk XIV een oorlog tegen de Nederlanders voor. Nu werden er pogingen gedaan om een alliantie tegen Frankrijk te maken. Het verbond genoemd de *Triple Alliantie* werd in 1668 gesloten tussen de Republiek, Engeland en Zweden om Frankrijk te overtuigen om zijn eisen te verminderen. Maar er werd ook een geheime overeenkomst

---

¹⁶ POSTMA, p. 24

¹⁷ LYNN, John Albert. *The Wars of Louis XIV 1667-1713*. Harlow: Longman Publishers, 1999. p. 33

¹⁸ VAN DER HORST, p. 205

toegevoegd waarin de partijen overeen kwamen dat ze Frankrijk terug zullen brengen tot zijn oude grenzen als Lodewijk zijn eisen verhoogde of als hij verder ging met zijn expansie.

If any prince or state whatsoever shall invade the dominions of the King of Great Britain, or commit any hostilities against him, the States General shall assist his Majesty with forty men of war, fourteen of the, to carry between sixty and eighty guns, and four hundred men each;... The King obliges himself in the same manner, and in the same proportions, to assist the Dutch against any enemy.¹⁹

Maar de Alliantie nam nooit het initiatief in het gevecht. De Franse koning zag het als Nederlands verraad, want Frankrijk had Nederland in het verleden vaak ondersteund. Inmiddels sloot Nederland met Engeland een handelsverdrag dat de handel in alle locaties die in vriendschap met Engeland zijn regelde. Lodewijk wilde wraak die in een open economische oorlog resulteerde want inmiddels had Spanje de Vrede van Lissabon met Portugal ondertekend en Lodewijk werd gedwongen om te realiseren dat Frankrijk niet kan winnen van Spanje, Nederland, Engeland en Zweden. Dus begon hij met onderhandelingen. De Vrede van Aken werd dan gesloten in mei 1668. Nu was Lodewijks doel om Nederland te vernietigen.

De Tweede Engels-Nederlandse Oorlog was eigenlijk een voortzetting van de Eerste Oorlog en had dezelfde oorzaken, voornamelijk commerciële geschillen. De gevechten in de koloniën in resulteerde nog één keer in zeeslagen. Maar deze keer kwam de Nederlanders uit het conflict als de winnende partij, als gevolg van de gelijktijdige oorlog tussen Frankrijk en Spanje, dus ze konden veranderingen in de ongunstige *Akte van Navigatie* onderhandelen. Eindelijk konden ze met Engeland handelen. Een jaar na de Tweede Oorlog verbeterden de relaties tussen Engeland en Nederland, als gevolg van groeiende macht van Frankrijk, zo veel dat ze de Engels-Nederlandse alliantie zoals een afschrikwekkend middel maakten. Maar deze alliantie duurde een korte tijd.

2.4. De Derde Engels-Nederlandse Oorlog

Door betalingen overtuigde hij Zweden om de alliantie te verlaten.²⁰ Met het geheime Verdrag van Dover, dat tussen Lodewijk en Karel II was gesloten in juni 1670, verliet ook Engeland de alliantie. In het Verdrag was:

The King of England will make a public profession of the Catholic faith, and will receive the sum of two millions of crowns, to aid him in this project, from the Most Christian

---

¹⁹ JENKINSON, p. 188-189

²⁰ LYNN, p. 108-110

King, in the course of the next six months. The date of this declaration is left absolutely to his own pleasure. The King of France will faithfully observe the Treaty of Aix-la-Chapelle, as regards Spain, and the King of England will maintain the Treaty of the Triple Alliance in a similar manner. If new rights to the Spanish monarchy revert to the King of France, the King of England will aid him in maintaining these rights. The two Kings will declare war against the United Provinces. The King of France will attack them by land, and will receive the help of 6000 men from England. The King of England will send 50 men-of-war to sea, and the King of France 30; the combined fleets will be under the Duke of York's command. His Britannic Majesty will be content to receive Walcheren, the mouth of the Scheldt, and the isle of Cadzand, as his share of the conquered provinces.²¹

Lodewijk kwam ook overeen om financiële steun te sturen naar de Engelse koning voor een bedrag van £ 3.000.000 per jaar.²² Dan verklaarde Engeland in maart 1672 de *Derde Engels-Nederlandse Oorlog* aan de Nederlandse Republiek samen met Frankrijk, Nederlandse schepen werden in de Middellandse Zee overvallen. De situatie was kritisch. De Nederlandse bevolking raakte in paniek en kwam in juli in opstand. De schuld werd toegeschreven aan De Witt. Op 4 juli 1672 werd Willem III stadhouder.

De Witt moest de rol van raadpensionaris opgeven. Er was een poging om hem en zijn broer Cornelis te vermoorden dus ze leefden in vrees. Later werd Cornelis beschuldigd van een poging om Willem te vermoorden. Toen de dag van uitspraak van het oordeel kwam, was er een boze menigte en doodde hen.²³

Frankrijk wilde vrede in ruil voor geld maar Willem III wilde een eind aan het Franse imperialisme. Dit aanbod gaf de Nederlanders echter tijd voor het gebruik van een plan, die bijna 40 jaar werd voorbereid – ze zetten een deel van het land onder water en creëerden zo de Hollandse Waterlinie. Dit stopte de legers van Frankrijk voor enige tijd. De weg van de zee werd door admiraal Michiel de Ruyter beschermd. Hij won vier strategische gevechten tegen de Engelse en Franse vloot. De eerste was op 7 juli 1672 in de Slag bij Solebay. De Engelsen wilden de Nederlanders in hun thuishavens blokkeren. Beide partijen hadden enorme verliezen en beide zagen zichzelf als winnaars maar de strategische overwinning was aan de Nederlandse kant omdat de blokkade een mislukking was. Twee andere zeeslagen vonden

---

²¹ CARTWRIGHT ADY, Julia Mary. *Madame: A Life of Henrietta, Daughter of Charles I and Duchess of Orleans*. Seeley, 1894., p. 332

²² LYNN, p. 109-110

²³ VAN DER HORST, p. 216

plaats bij het Schooneveld in juni 1673 en de laatste in augustus bij Kijkduin waarin geen schip werd gezonken.²⁴

Er was een poging om een alliantie tegen Frankrijk te maken tussen Nederland, Spanje, Denemarken, de Rooms-Duitse keizer en het Hertogdom Lotharingen. De keizer stuurde 30 000 man naar Nederland die ze maandelijks moesten betalen totdat de vrede zou worden gesloten.²⁵ Dit dwong Lodewijk om zich terug te trekken en een langzame oorlog rond de Franse grenzen te vechten.

De Derde Engels-Nederlandse Oorlog werd beëindigd door de Vrede van Westminster die op 19 februari 1674 werd getekend. De Nederlanders moesten nog een keer de Engelse schepen begroeten met het neerlaten van de vlag. Ze moesten Engeland betalen voor de vrede. Nieuw-Nederland werd Engels en Suriname bleef een Nederlandse kolonie. Het verdrag hield zich erg bezig met de situatie in de koloniën, omdat deze belangrijk waren voor de handel.

And since not only the wealth but even the tranquillity of both nations chiefly depends on the mutual and undisturbed freedom of navigation and commerce, nothing therefore ought to be more taken care of by both parties than a just and equal regulation of commerce, and especially in the East Indies; and yet because that affair is of the greatest moment, it will take up a great deal of time for the making of firm and durable articles for the satisfaction and security of the subjects of both parties.²⁶

De vrede bevatte ook een geheim artikel waarin beide partijen beloofden om geen vijand van beide partijen rechtstreeks of onrechtstreeks te helpen en met geen hulpmiddelen.²⁷

Ofschoon Engeland niet meer in de oorlog met Nederland was, bleven er ongeveer 6000 Engelse troepen op het continent die werden betaald door de Fransen. Maar dezen keerden in 1675 terug naar Engeland.²⁸ Hoewel Frankrijk alleen stond, leed Nederland een grote verlies, toen in de Slag bij Agosta in 1676 admiraal Michiel de Ruyter werd verwond en dood ging.

---

²⁴ Military History Encyclopedia on the Web: Anglo-Dutch Wars. [online]. http://www.historyofwar.org/subject_anglo_dutch_wars.html

²⁵ JENKINSON, p. 201-202

²⁶ JENKINSON, p. 205-206

²⁷ JENKINSON, p. 203-208

²⁸ CHURCHILL, Winston S. *Marlborough: His Life and Times, Book I*. Chicago: University of Chicago, 1933, p. 94

Inmiddels maakte Willem III van het stadhouderschap een erfelijke titel voor zijn familie. Om de alliantie te versterken trouwde hij in 1677 Maria II van Engeland – de nicht van Karel II en de troonopvolger in het geval dat Karel of Jacobus II geen zoon hebben.²⁹ Maria was al snel populair in Nederland en haar huwelijk met een protestant werd als heel goed gezien in Engeland. Maar zij kon hem geen kind geven.

De Nederlanders wilden eindelijk een vrede met Frankrijk en dus vonden vredesonderhandelingen plaats in Nijmegen tot 10 augustus 1678 toen het verdrag ondertekend werd. Een belangrijk deel was dat de vrede van de handel Frankrijk opnieuw opende voor Nederlandse handelsschepen.

De onrechtstreekse oorzaak van het einde van de Derde Engels-Nederlandse oorlog was de financiële uitputting van de landen na de vorige twee oorlogen. Hoewel er een alliantie tussen Engeland en Nederland was gesloten, was de financiële situatie in Engeland zo slecht, dat de koning van Engeland in ruil voor het Franse aanbod van financiële steun beloofde Engelse troepen naar Frankrijk te sturen om tegen Nederland te vechten. Engeland ook begon de Nederlandse schepen die uit koloniën zeilden aan te vallen. Dus de alliantie werd verbroken en de relaties tussen Engeland en Nederland verslechterden opnieuw. Gezien de situatie op het Europese continent werd Engeland na meerdere zeeslagen gedwongen om weer vrede met Nederland te sluiten. Ondanks de verslechterde relaties tijdens de oorlog, stond op het einde de huwelijk van Nederlandse stadhouder Willem III met de nicht van Engelse koning. Dit was om de duurzame vrede tussen deze twee landen te bevestigen en verzekeren.

2.5. De Glorious Revolution

Toen Karel II dood ging, besteeg zijn katholieke broer Jacobus de troon. Zijn godsdienst leidde tot conflicten met het Parlement, vooral nadat hij probeerde de tolerantieverklaring *Declaration of Indulgence* te uitgeven, die godsdienstvrijheid in Engeland beloofde. Inmiddels annuleerde Lodewijk XIV het Edict van Nantes waarin de uitoefening van het protestantse geloof werd toegestaan. Deze mensen kwamen naar Nederland. Lodewijk en de Engelse koning Jacobus hadden nu een goede reden om een bondgenootschap te sluiten.

De koning had geen zoon en Maria, de vrouw van Willem, was de Engelse troonopvolger. Maar dat veranderde toen Jacobus Stuart werd geboren. Maar de prins zou als een katholiek

---

²⁹ VAN DER HORST, p. 218

opgevoed worden en dit zou catastrofaal voor het Protestantisme worden. De Engelse protestanten nodigden Willem uit naar hun land. Hij overtuigde de ministers van Nederland dat het nodig is om goede relaties met Engeland te hebben omdat een oorlog met Frankrijk werd verwacht en natuurlijk Nederland wilde een bondgenoot ertegen hebben.³⁰ Dan schreven de ministers een resolutie die hun gezichtspunt liet zien.

and that therefore it was to be feared, if the King of Great Britain should once carry his point, and attain to an absolute power over his people, that the two kings being united in interest of state, and in hatred to the Protestant religion, should endeavour to overturn this state, and if possible to destroy it; they have resolved to let his Highness pursue his design, and to grant him some ships and troops in the nature of auxiliaries, to assist him therein;³¹

In 1688 zeilde Willem naar het Engelse kust zonder weerstand want de politici waren bang voor het katholicisme van de koning en zijn band met Frankrijk. De Engelsen ondersteunden hun koning niet en hij bereidde een vlucht naar Ierland voor en toen dat niet lukte dan naar Frankrijk. Willem stond deze vlucht niet in de weg en begon onderhandelingen met het Engelse Parlement. In 1689 werd hij met zijn vrouw in Westminster gekroond maar Schotland en Ierland accepteerden zijn regering niet. De nieuwe koning en koningin erkenden de *Bill of Rights*, die de vrijheden van het volk en het parlement in Engeland gaf en die de basis voor de Engelse democratie vormde. De samenwerking van deze twee landen gaf Engeland een dominante handelspositie omdat Willem meer geïnteresseerd was in het opbouwen van de sterke oppositie tegen Frankrijk.³²

Als een reactie verklaarde Lodewijk de *Negenjarige Oorlog*. Maar er werd een alliantie tegen hem gevormd. Deze *Liga van Augsburg*, zoals die genoemd werd, bestond uit keizer Leopold I, Spanje, Zweden, Beieren en andere rijklanden en Willem III, die Engeland en Nederland representeerde, en met aandacht voor de Franse acties kwamen ze overeen dat “*there shall be*

---

³⁰ CONGLETON, Roger D. America's Neglected Debt to the Dutch: An Institutional Perspective. 2007. p. 13-14 [online].

http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CC4QFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.researchgate.net%2Fpublication%2F5144899_Americas_neglected_debt_to_the_Dutch_an_institutional_perspective%2Ffile%2F9c960527973890e276.pdf&ei=fsg7U_-qHMrmYwOIZoGoDA&usg=AFQjCNEsk0501TbTHMKtixRrDpLPxkc_pg&bvm=bv.63934634,d.bGQ&cad=rja

³¹ JENKINSON, p. 265

³² CONGLETON, p. 15

*during the same not only a desensive, but also an offensive alliance between the contracting parties, by virtue whereof they shall both of them act in a hostile manner, with all their forces, by sea and land, against the said French king... ”.*³³ Jacobus streed voor de controle over Engeland vanuit Ierland. maar werd al snel verslagen. Dan kwam hij terug naar Frankrijk waar hij ook dood ging. Alle landen werden door de vorige oorlogen uitgeput en dus ze waren voor de vredebesprekingen. Als een resultaat werd in 1697 de Vrede van Rijswijk gesloten.

Willem had geen kind en Maria's zuster Anna, die de troonopvolger was, ook niet. Dit veroorzaakte dat door het Parlement de *Act of Settlement* werd aangenomen, die de kleindochter van Jacobus Sophia van Hannover de troonopvolger na Anna maakte. Een jaar later ging Willem III dood. De Engelse troon werd door Anna overgenomen maar het Huis Oranje-Nassau had geen wet die de successie had geregeld. Na Willems dood bleven vijf Nederlandse provinciën zonder stadhouder. In de laatste jaren van zijn leven prefereerde Willem zijn verwant Johan Willem Friso als zijn opvolger. Deze erfde de titel Prins van Oranje en na zijn vader ook de rol van stadhouder van Friesland en Groningen. Maar Frederik I van Pruisen had dezelfde aanspraak op de erfenis omdat hij ook Willems verwant was. Uiteindelijk werd er geen stadhouder benoemd, de raadpensionaris, die in deze tijd Anthonie Heinsius was, had de leiding en nieuwe regenten vervingen degenen die door Willem waren benoemd.³⁴

2.5.1. De Spaanse Successieoorlog

Inmiddels ging ook de koning van Spanje Karel II dood en ook zijn erfgenaam was onzeker omdat hij kinderloos en de laatste van de Spaanse Habsburgers was. Hij wilde Filips van Anjou als zijn opvolger, maar Lodewijk was van mening dat zijn familie recht had op de troon. Ook de kleinzoon van keizer Leopold I kon aanspraak maken op de troon. Zo brak in 1701 de *Spaanse Successieoorlog* uit.

Engeland en Nederland waren bang voor de band tussen Spanje en Frankrijk en dus ging de *Liga van Augsburg* nog één keer naar de oorlog. Frankrijk bezette de Spaanse Nederlanden maar dan begon de alliantie te winnen. Engeland stuurde John Churchill naar Nederland om de gecombineerd leger te bevelen. Nederland financierde de oorlog met leningen. Rond het jaar 1711 begon de alliantie te breken omdat Leopolds zoon Karel VI keizer werd. Hij was de

---

³³ JENKINSON, p. 287

³⁴ FRUIN, Robert. *Geschiedenis der staatsinstellingen in Nederland tot den val der Republiek*. M. Nijhoff, 1901. p. 293-297 [online]. <https://archive.org/details/geschiedenisder01fruigoog>

persoon die de aanspraak op de Spaanse troon had en natuurlijk wilde hij deze gebruiken. Maar het was niet aanvaardbaar voor de andere leden van de alliantie omdat Karel dan teveel macht zou hebben. In Engeland wonnen de Britse Conservatieven de verkiezingen. Zij wilden vrede. Dus begonnen de onderhandelingen en in 1713 sloten Engeland, Nederland en de andere leden van alliantie met Frankrijk de Vrede van Utrecht en één jaar later werd Vrede van Rastatt gesloten die de voorwaarden verder bijstelde.

Filips van Anjou werd uiteindelijk de koning van Spanje maar hij werd van de Franse troon uitgesloten. De Spaanse Nederlanden werden als een compensatie aan Karel VI gegeven en werden nu Oostenrijkse Nederlanden genoemd. Engeland kreeg meer koloniën. Nederland kreeg meer veiligheid maar verloor het overwicht op zee, nu werd Engeland de nieuwe zeemacht in plaats van Nederland. Engeland kreeg de *Asiento* van Spanje, waarmee ze een monopolie over de handel met slaven uit Afrika naar Amerika verwierven.³⁵ De Nederlandse economie begon te dalen. Frankrijk kreeg de soevereiniteit over het prinsdom Oranje omdat Frederik I van Pruisen, die ook de titel hield, het aan Lodewijk gaf.

Het is interessant dat er een ander verdrag tussen Engeland en Nederland gesloten werd dat de opvolging van de Engelse troon verzekerde voor een Protestant, namelijk Sophia van Hannover en haar erfgenamen en die voor een heerser het huwelijk met een Rooms-katholiek verbood.³⁶

That after the decease of the said king, and the present queen,... should descend and belong to the most excellent Princess Sophia, Electress and duchess Dowager of Hanover, and to her heirs, being Protestants... and that all Papist, and those of either sex who marry with Papist, shall be excluded from the Crown of Great Britain, and the dominions thereunto belonging, and be for ever rendered incapable to inherit, possess or enjoy the same.³⁷

2.5.2. De Oostenrijkse Successieoorlog

Keizer Karel VI gaf de Pragmatieke Sanctie uit, die de Oostenrijkse troon en Habsburgse gebieden garandeerde voor een vrouw, namelijk zijn dochter Maria Theresia. Toen zij haar vader opvolgde in 1740, gebruikte Pruisen dit om Silezië aan te vallen. Het was het begin van de *Oostenrijkse Successieoorlog*. Frankrijk en Spanje waren bondgenoten van Pruisen.

---

³⁵ JENKINSON, p. 375

³⁶ JENKINSON, p. 364-372

³⁷ JENKINSON, p. 365

Nederland en Engeland stond aan de kant van Maria Theresia ook met Rusland. Nederland financierde haar leger en in feite bleef het buiten het conflict staan tot 1745, toen de Franse troepen de Oostenrijkse Nederlanden binnenvielen. De Nederlanders waren niet in staat om Franse troepen te stoppen. Ze wilden een vrede maar Frankrijk accepteerde het niet omdat Lodewijk nu in een voordelige positie was na de Slag bij Fontenoy waarin zijn troepen begonnen te winnen na de Engelse en Nederlandse nederlaag.³⁸

In 1711 ging Johan Willem Friso dood en zijn zoon was net geboren. Onmiddellijk werd hij de stadhouder maar natuurlijk onder her regentschap van zijn moeder. Hij trouwde de dochter van Engelse koning George II en het Engels-Nederlandse verbond werd verzekerd. Tijdens zijn jeugd ontwikkelde hij de basis van democratie maar ook bureaucratie en corruptie. De mensen dacht dat er een andere rampjaar zou komen. Een stadhouder van Oranje was nog één keer nodig. Willem IV werd tot Stadhouder en Kapitein-Generaal van alle zeven provinciën benoemd in 1747 en de titel werd erfelijk voor mannen en ook vrouwen.³⁹

In 1744 Frankrijk ondersteunde Karel, de jonge zoon van Jacobus, die zijn recht op de Engelse troon wilde verhogen met een invasie, en ze gaven hem een klein leger. Bonnie Prince Charlie, zoals hij werd genoemd, leidde de Jacobitische Opstand tegen de Hannoverers in Schotland. Lodewijk wilde Englands aandacht van het continent afleiden. Maar Frankrijk stuurde zijn troepen te laat en de opstand werd in 1746 verslagen en Karel vluchtte naar Frankrijk. Maar hij slaagde erin om grote paniek te veroorzaken, toen hij Edinburg bezette en bijna naar Londen kwam.

De positie van Nederland begon te veranderen slechts een maand later dan Frankrijk de vrede weigerde. De Franse troepen moesten zich terugtrekken uit Oostenrijkse Nederlanden. Maar dan viel Pruisen Bohemen aan en de troepen die Oostenrijkse Nederlanden beschermden werden erheen gestuurd.⁴⁰

De oorlog werd door de Vrede van Aken in 1748 beëindigd. Onder de voorwaarden was dat Frankrijk zich uit de Republiek en de Oostenrijkse Nederlanden moest terugtrekken en de grenssteden aan de Nederlanders moest teruggeven, maar de meeste forten werden vernietigd.

---

³⁸ BROWNING, Reed. *The War of the Austrian Succession*. New York: St Martin's Press, 1993. p. 174

³⁹ VAN DER HORST, p. 233-236

⁴⁰ BROWNING, p. 174-176

Engeland kreeg nog één keer de *Asiento*, die tijdens de oorlog was onderbroken.⁴¹ Maar in 1750 stond Engeland het recht af aan Spanje, dat ervoor betaalde.⁴²

In de periode van 1689 tot de helft van 18e eeuw was er tussen Nederland en Engeland vrede omdat de Nederlandse stadhouder in 1688 de gemeenschappelijke heerser van beide landen werd. Als gevolg daarvan was er een periode waarin Nederland en Engeland altijd in Europa samenwerkten, bijvoorbeeld wanneer Oostenrijkse Nederlanden door Frankrijk werd aangevallen.

2.6. De Vierde Engels-Nederlandse oorlog

De Oostenrijkse Successieoorlog putte alle landen, die eraan deelnamen, uit. Nederland zat zwaar in de schulden. De financiering van het leger en de vloot werd gelimiteerd. Veel opstanden woedden en de mensen waren steeds meer tegen de stadhouder. Engeland werd anderzijds een zeemacht, die geen competitie had.

Toen Willem IV dood ging, was zijn zoon te klein en dus moest zijn moeder regent worden. De militaire leider Lodewijk Ernst van Brunswijk-Wolfenbüttel-Bevern (bekend als Brunswijk) hielp haar met de politiek en toen zij overleed, werd hij tot voogd van Willem benoemd. Toen de prins ouder werd, werd Brunswijk bij de *Akte van Consulentschap* tot de rol van de hoogste raadgever van de prins benoemd maar er werd gezegd dat hij geen verantwoording zal hebben voor acties in deze rol.⁴³

Na de Amerikaanse Onafhankelijkheidsverklaring van het jaar 1776, die de kolonie van Engeland losmaakte, werd aan de mensen een model van democratie gegeven. Neerder was Nederland een voorbeeld voor dit nieuwe onafhankelijke land, wegens zijn geschiedenis en ook dankzij de Nederlandse immigranten in de Amerikaanse koloniën. Maar het Nederlandse hof was op de Engelse hand sinds het huwelijk van Willem en Anna en kon niet sympathiseren met de revolutie tegen een Engelse heerser. Engeland zag de Nederlandse handel met Amerika als een ondersteuning voor de revolutie. Toen Rusland de Gewapende

---

⁴¹ *A Collection of All the Treaties of Peace, Alliance, and Commerce, Between Great-Britain and Other Powers: From the Revolution in 1688, to the present time.* London: Printed for J. Almon, 1772. p. 69-82 [online] <https://archive.org/stream/acollectionallt00britgoog#page/n92/mode/2up>

⁴² *A Collection of All the Treaties of Peace, Alliance, and Commerce, Between Great-Britain and Other Powers: From the Revolution in 1688, to the present time.* p. 107-108

⁴³ VAN DER HORST, p. 237

Neutraliteit verklaarde, die bevatte dat neutrale landen kunnen handelen met landen die in oorlog zijn en zeilen waar ze willen, zonder dat hun handelsvloeden zouden worden gecontroleerd, behalve als het een handel met wapens is, nam Nederland hieraan geen deel omdat ze geen conflict wilden met Engeland. Brunswijk wist dat Nederland niet in staat was om andere oorlog te vechten. Maar veel Nederlanders weten aan Engeland zijn verval en dus vervangen zij met enthousiasme het Britse monopolie op de transatlantische handel en vervoerden wapens en munitie naar Amerika. De relaties met de Republiek waren gespannen.

Inmiddels verklaarden Frankrijk en Spanje de oorlog aan Engeland. Engeland verwachtte steun van Nederland maar die kwam niet. De Republiek bleef neutraal. In 1780 nam Engeland een schip met een Amerikaanse diplomaat gevangen en vond dat hij geheime documenten had. Er was ook een handelsovereenkomst tussen de rebellen en Amsterdam uit het jaar 1778, die de Amerikaanse soevereiniteit erkende.⁴⁴ Na dit incident verklaarde Engeland de *Vierde Engels-Nederlandse oorlog*. Nu was er geen beletsel voor het Nederland om tot het Verbond van Gewapende Neutraliteit toe te treden. Frankrijk, Spanje en Engeland waren te sterk om Nederland tegen hen te staan. De Republiek geloofde dat noordelijke landen, die in het Verbond waren, een hulp zullen geven, maar Rusland sloot Nederland van de bescherming van de Verbond uit.⁴⁵

De Nederlandse marine was niet groot omdat er niet genoeg geld was om schepen te bouwen en Engeland ving of vernietigde meerdere Nederlandse schepen in de koloniën. Engeland had anderzijds een grotere marine dan het van alle leden van de Verbond. Engeland blokkeerde de Nederlandse kust en nam sommige van de Nederlandse koloniën af.⁴⁶ Alleen de Slag bij de Doggersbank was als de enige Nederlandse overwinning in deze oorlog gezien. De mensen in Nederland vierden deze overwinning en Willem gaf zelfs medailles aan de zeelieden, die in de slag waren. Maar beide landen leden grote schade en Nederlandse vloot kon niet meer zeilen in deze oorlog.⁴⁷ Deze oorlog werd door de Vrede van Parijs in 1783 beëindigd. In het

---

⁴⁴ VAN DER HORST, p. 238-239

⁴⁵ STOKER, Donald, Kenneth J. HAGAN a Michael T. MCMASTER. *Strategy in the American War of Independence: A Global Approach*. Routledge, 2010. p. 194 [online]
http://books.google.cz/books?id=3k9_AgAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=cs

⁴⁶ ALLEN, Joseph. *Battles of the British navy: Volum I*. London: H. G. Bohn, 1852. p. 291-293 [online]
<https://archive.org/stream/battlesofbritish01alle#page/n5/mode/2up>

⁴⁷ ALLEN, p. 317-319

verdrag, dat tussen Engeland en Nederland werd gesloten, was dat Engelse schepen verder gegroet moesten worden met het neerlaten van de vlag. De meeste gebieden die tijdens de oorlog werden verworven, moesten teruggegeven worden. Maar de meeste waren geplunderd. Een stad in India werd aan de Engelsen gegeven en dit gaf hun het recht op vrije handel met India.⁴⁸ Dus de Nederlandse monopoliepositie in de Indische archipel was verloren.⁴⁹

Deze oorlog leidde in de Republiek tot een grote aanbouw van oorlogschepen. De mensen dachten dat de geldbesparing de reden was waarom Nederland deze oorlog verloor en weten het verlies aan Brunswijk. Willem moest hem ontslaan hoewel hij in de *Akte van Consulentschap* van verantwoordelijkheid was ontslagen.⁵⁰ Londen stuurde een nieuwe hulp voor Willem – James Harris, die een Engelse diplomaat was en zijn taak was om de goede contacten tussen Nederland en Engeland te bouwen.

Bijna honderd jaar van vrede en goede politieke en handelsbetrekkingen tussen Engeland en Nederland werden in 1780 verstoord toen de Vierde Engels-Nederlandse oorlog uitbrak. De reden was deze keer niet de handel maar politiek, voornamelijk de vermeende Nederlandse steun voor de onafhankelijkheid van Amerika. Het drie jaar lang maritieme conflict eindigde in een enorme schade aan de zijde van de Nederlandse vloot en met een Nederlandse nederlaag. Hoewel tijdens de oorlog sommige koloniën wederzijds in beslag waren genomen, werden na het vredesakkoord bijna alle bezette gebieden teruggegeven. Behalve vernietiging van de Nederlandse vloot was het grootste Engelse succes in deze oorlog dat één haven in India in Engelse bezitting bleef. Dus kreeg Engeland voor het eerst een recht met India te handelen.

2.7. Oorzaken en gevolgen van de Engels-Nederlandse oorlogen

In de eerste twee Engels-Nederlandse oorlogen waren de handel en de macht op zee de belangrijkste redenen om te vechten. Beide partijen probeerde de meeste koloniën te

---

⁴⁸ JENKINSON, Charles. *A Collection of All the Treaties of Peace, Alliance, and Commerce, Between Great-Britain and Other Powers: From the Treaty signed at Munster in 1648, to the Treaties signed at Paris in 1783*. London: Printed for J. Debrett, 1785. p. 428-430 [online] books.google.cz/books?id=dL8sAAAAMAAJ&printsec=frontcover&dq=A+collection+of+all+the+Treaties+of+peace,+alliance,+and+commerce

⁴⁹ VAN DEN DOEL, Wim. *Zo ver de wereld strekt: De geschiedenis van Nederland overzee vanaf 1800*. Amsterdam: Bert Bakker, 2011. p. 20

⁵⁰ VAN DER HORST, p. 240-241

controleren en het monopolie over het transport van zijn produkten te krijgen. De andere twee oorlogen (de Derde en de Vierde) braken om politieke redenen uit.

Twee Nederlandse en twee Engelse overwinningen lieten zien dat beide landen in de tijd van Engels-Nederlandse oorlogen een vergelijkbare macht op zee hadden en dat door hun rivaliteit beide landen werden verzwakt. Inmiddels ontstonden er nieuwe machten, die moesten in aanmerking worden genomen, zoals Frankrijk. Nederland vond het beter om met Engeland samen te werken tegen deze nieuwe concurrenten zoals tijdens de regeringperiode van Willem III, toen deze twee landen een personele unie vormden.

Maar de mensen van Nederland wilden Frankrijk ondersteunen en de relaties met de stadhouder werden steeds slechter. Harris probeerde de Oranjepartij te versterken maar de patriotten, zoals deze burgers die gelijkheid en geen stadhouder wilden zichzelf noemen, verdreven Willem uit Amsterdam, omdat hij geen hervorming wilde garanderen. Dit leidde tot de interventie van het Pruisische leger, die de weg terug vrijmaakte voor de stadhouder en zijn familie. De patriotten vluchtten naar Frankrijk waar de Franse Revolutie in 1789 uitbrak.⁵¹

---

⁵¹ VAN DER HORST, p. 243-245

3. Nieuwe Nederlandse staat

3.1. De Bataafse Republiek

De meeste Europese landen veronderstelden dat Frankrijk een constitutionele monarchie zou worden zoals Engeland maar toen Lodewijk XVI in 1793 werd onthoofd, verklaarden Oostenrijk en Pruisen de oorlog aan Frankrijk. Engeland en Nederland werden ook toegevoegd toen de gevechten de Oostenrijkse Nederlanden bereikten. Deze coalitie tegen Frankrijk werd de Eerste Coalitie genoemd.

De patriotten uit Frankrijk wilden terug naar hun land en dus ondersteunden ze de Fransen toen die in 1795 Nederland aanvielen, in feite werden de Fransen daar als bevrijders gezien. Willem V vluchtte naar Engeland vanwaar hij naar koloniën schreef om zich aan de Engelsen voor bescherming over te geven, wat bijvoorbeeld in Suriname, Ceylon of de Kaapprovincie gebeurde, en om te vechten tegen Frankrijk met Engelse hulp. Alle Nederlandse schepen in de havens werden door de Engelsen geconfisqueerd.¹ Op het grondgebied van Nederland was op 19 januari 1795 de *Bataafse Republiek* gevormd als een vazaalstaat van Frankrijk. De nieuwe republiek werd naar de oude Germaanse stam de Bataven genoemd, die in de Romeinse tijd op het grondgebied van Nederland woonden. Met het Verdrag van Den Haag erkende Frankrijk de nieuwe republiek maar deze moest betalen en ook de Franse troepen financieren. De havens moesten voor Frankrijk open blijven. Maar Engeland verklaarde de blokkade van Bataafse kust en de handel, die zo belangrijk voor de economie was, stopte.²

De Republiek werd democratisch hervormd. De eerste Nederlandse volksvertegenwoordiging, de Nationale Vergadering, vond plaats op 1 maart 1796. Maar de Republiek had geen grondwet. In januari 1798 brak een staatsgreep uit en dan werd met hulp van Frankrijk de grondwet opgesteld. De afschaffing van de slavernij, die geldig was in Frankrijk sinds 1794, werd niet goedgekeurd, omdat het niet mogelijk voor de mensen was om de koloniën zonder slaven te zien.³ De eerste petitie voor de afschaffing werd naar het parlement gegeven in 1783 in Amerika. Maar de slavenhandel was nog steeds een belangrijk deel van de inkomsten voor

---

¹ JAMES, William a Frederick CHAMIER. *The naval history of Great Britain: from the declaration of war by France in 1793, to the accession of George IV.* London: Richard Bentley, 1837. p. 276-277 [online]. <http://books.google.cz/books?hl=cs&id=9CsOAAAAQAAJ&q=batavian#v=onepage&q&f=false>

² VAN DER HORST, p. 249

³ VAN DER HORST, p. 251-255

Nederland en ook Engeland. In 1799 werd de Verenigde Oost-Indische Compagnie genationaliseerd en na het bankroet werd een nieuw opgerichte *Raad van Aziatische Bezittingen* belast met de koloniën.⁴ Dus de grootste Engelse concurrent in de koloniën verdween.⁵ De financiële problemen van de Republiek werden verder verergerd (zoals in de tabel kan worden gezien).⁶ De republiek was gecentraliseerd maar de economische situatie was slecht en de modernisering van de industrie kon niet hier helpen omdat de Republiek geen grondstoffen ervoor had.

Tabel 1: Financiële schulden van de Bataafse Republiek

Table 4.8. *The bond market: the demand for funds and the supply of capital, 1600–1811 (in millions of guilders).*

Period	No. of years	Average annual borrowing by				Total annual borrowing
		Holland and Generality	Other provinces	Foreign govts.	West Indies plantations	
1600–19	20	1.09	1.00			2.09
1620–46	27	4.26	1.00			5.26
1647–71	25	0.20	1.00			1.20
1672–77	6	6.79	1.00			7.79
1678–89	12	0.07	0.00			0.07
1690–1713	24	8.34	2.50			10.84
1714–39	26	-0.95	0.00	4.00		3.05
1740–51	12	5.60	0.00	4.00		9.60
1752–62	11	-2.84	0.00	4.00	2.80	3.96
1763–79	17	-2.84	0.00	8.30	2.80	8.26
1780–94	15	15.32	1.50	20.00		36.82
1795–1804	10	40.00		10.00		50.00
1805–11	7	12.40		10.00		22.40

Period	No. of years	Assumed saving rates:		Additional financing required	
		40% reinvestment	25%	(-) surplus savings	
		At 40%	At 25%	At 40%	At 25%
1600–19	20	0.85	0.53	1.24	1.56
1620–46	27	2.63	1.64	2.63	3.62
1647–71	25	3.75	2.35	-2.55	-1.15
1672–77	6	4.33	2.71	3.46	5.09
1678–89	12	4.76	2.98	-4.69	-2.91
1690–1713	24	5.49	3.43	5.35	7.41
1714–39	26	7.53	4.71	-4.48	-1.66
1740–51	12	8.12	5.08	1.48	4.52
1752–62	11	8.92	5.58	-4.96	-1.62
1763–79	17	10.41	6.50	-2.15	1.76
1780–94	15	15.66	9.79	21.16	27.03
1795–1804	10	20.04	12.53	29.96	37.48
1805–11	7	20.48	12.80	1.92	9.60

Bron: The First Modern Economy: Success, Failure, and Perseverance of the Dutch Economy

⁴ VAN DER HORST, p. 257

⁵ VAN DEN DOEL, p. 21

⁶ DE VRIES, Jan a Ad VAN DER WOUDE. *The First Modern Economy: Success, Failure, and Perseverance of the Dutch Economy, 1500–1815*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997. p. 120 [online] <http://books.google.cz/books?id=1Wj22AJfmXgC&printsec=frontcover&hl=cs#v=onepage&q&f=false>

De situatie in de Bataafse Republiek werd vanuit Engeland door Willem V en voornamelijk zijn zoon Willem Frederik gevolgd. Ze geloofden dat er nog steeds pro-Oranje mensen waren en dus probeerden ze de Engelsen te overtuigen om een invasie naar de Republiek te doen, want Engeland maakte samen met Rusland voorbereidingen van een invasie naar de kust om Frankrijk aan te vallen. Deze poging om de stadhouder nog één keer in te stellen werd in 1799 beëindigd met een grote mislukking en Willem Frederik moest met de Engelse en Russische vloot teruggaan.⁷ Maar de muiters, deserteurs en oorlogsgevangenen uit de Bataafse Republiek gingen met hen naar Engeland. Uit hen werd de Hollandse Brigade gevormd.

De Bataafse Republiek werd in 1801 met militaire steun van Frankrijk door het Bataafs Gemenebest vervangen. Inmiddels werd Napoleon Bonaparte consul van Frankrijk. Hij sloot een vrede met het Heilige Roomse Rijk en met Engeland bij de Vrede van Amiens in 1802. De Hollandse Brigade werd opgelost maar de vloot bleef Engels. Interessant is dat Ceylon, dat vroeger Nederlands was, door deze vrede officieel aan Engeland werd gegeven. Maar het Bataafs Gemenebest kreeg de Kaap de Goede Hoop terug. Deze vrede duurde niet al te lang en Engeland verklaarde oorlog naar Frankrijk nog één keer. Bij het verdrag dat ook in 1802 tussen Frankrijk en Pruisen werd gesloten, kreeg Willem Duits gebied als een compensatie voor het ambt dat hij in Nederlands verloor.⁸

In 1806 werd het Koninkrijk Holland in plaats van het Bataafs Gemenebest opgericht met Napoleons broer Lodewijk Napoleon Bonaparte als de heerser omdat Napoleon dacht dat de patriotten niet genoeg zijn bevelen volgden. Maar deze werd korte tijd later door Frankrijk geannexeerd na de andere mislukte Engelse invasie naar Walcheren omdat zelfs Lodewijk niet Napoleons verwachting vervulde, voornamelijk tijdens de blokkade van Engelse kust wanneer Lodewijk niet in staat was om de smokkel uit Engeland, die de Nederlandse handel verving, te stoppen. De economische situatie in Nederland werd nog erger.⁹

---

⁷ *British minor expeditions: 1746 to 1814*. London. p. 31-41 [online].
<https://archive.org/stream/britishminorex01divigoog#page/n44/mode/2up>

⁸ VAN DER HORST, p. 258

⁹ *British minor expeditions: 1746 to 1814*. London. p. 57-75 [online].
<https://archive.org/stream/britishminorex01divigoog#page/n44/mode/2up>

3.2. *Het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden*

Dan verloor Napoleon in Rusland en Willem V, die inmiddels in Pruisen verbleef en zijn zoon Willem Frederik met Pruisische Wilhelmina trouwde, stuurde zijn zoon Willem Georg Frederik naar Engeland om een huwelijk met een Engelse prinses te arrangeren maar dat gebeurde niet. Willem Frederik had in 1813 de Russische tsaar ontmoet en zijn steun gekregen. Om Russische steun te verzekeren, liet hij zijn zoon trouwen met Anna Paulowna van Rusland. Toen de Franse troepen vertrokken uit Nederland, kwamen de pro-Oranje mensen in opstand en vierden Willem. Dit nieuws werden in Engeland gekregen. Willem Frederik werd officieel erkend als de nieuwe Nederlandse soevereine vorst en ook werd financiële steun naar hem beloofd om de grens te versterken. Dan werd Willem Frederik op 16 maart 1815 gekroond als Willem I.

Toen Napoleon ontsnapte en in de Slag bij Waterloo definitief werd verslagen door de gecombineerde troepen van Nederland, Engeland, en Pruisen, die samen met Oostenrijk en Rusland de Zevende Coalitie vormden, werden door de Acht Artikelen van Londen de Zuidelijke Nederlanden bij het nieuwe *Verenigd Koninkrijk der Nederlanden* toegevoegd. De Acht Artikelen was een geheime overeenkomst, die door het Congres van Wenen werd bekrachtigd.¹⁰ Ook door het Congres vormde het Groothertogdom Luxemburg een personele unie met het nieuwe koninkrijk. Engelsen kregen Duinkerken als een basis op het continent en uit Azië en Afrika verwierven ze Ceylon en de Kaapkolonie van Nederland. Ze gaven Nederlands-Indië terug maar niet geheel. De slavenhandel werd afgeschaft en de partijen beloofden die uit te roeien.¹¹ Het Engelse parlement verbood het transport van slaven reeds in 1807.¹² Engeland en Nederland sloten het Verdrag van Londen, waarin ze de koloniën verdeelden. Volgens de Britse minister *“it was very desirable that we should settle our manners amicably, and not give Europe the satisfaction of seeing us quarrel.”*¹³ Behalve Ceylon en de Kaapkolonie kreeg Engeland drie koloniën in Zuid-Amerika en ook een eiland dichtbij Sumatra. De andere moesten aan Nederland worden gegeven. Engeland kwam overeen om voor de verbetering van verdediging van Nederland te betalen.

---

¹⁰ VAN DER HORST, p. 265-276

¹¹ VAN DEN DOEL, p. 45

¹² VAN DEN DOEL, p. 29

¹³ VAN DEN DOEL, p. 95-96

Willem I was de koopman-koning die probeerde de economische situatie in zijn land te verbeteren met verlaging van de nationale schuld en met steun voor de nijverheid, voornamelijk de textielindustrie. Willem liet verharde wegen en nieuwe kanalen bouwen. Hij richtte de *Nederlandse Handelsmaatschappij* op, die een concurrent voor Engeland zou worden. Maar de 19e eeuw zou nog één wereldmacht hebben en dat is Groot-Brittannië, dat een betere uitgangpositie had omdat het niet vernietigd was door gevechten en industriële revolutie er in volle gang was. In Nederland kwam het pas later maar toen het gebeurde, werden de Engelse uitvindingen er wel gebruikt en hielpen de Nederlandse economie veel. Engelse ondernemers kwamen en richtten nieuwe bedrijven op. Ook de eerste spoorweg werd gebouwd door een Engels-Nederlandse vennootschap. Na Londen werd Amsterdam het belangrijkste financiële centrum van Europa. De Nederlandse Handelsmaatschappij kreeg het monopolie over het transport van tropische producten.¹⁴

Om de relaties tussen Nederland en Engeland in de periode van de Bataafse Republiek te beoordelen is moeilijk, omdat de Franse overheersing over de Nederlandse grondgebied leidde tot een pro-Franse instelling van de meerderheid van de bevolking, terwijl de rechtmatige Nederlandse Oranje heerser Willem V met zijn familie in Engeland in ballingschap was. De relaties van de Oranjes met Engeland waren dus zo goed, dat Willem Frederik erin slaagde de Engelse steun te krijgen voor de poging om de Nederlandse grondgebied terug te nemen. De goede relaties tussen Engeland en de Oranjes duurden ook tijdens de oprichting van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden.

---

¹⁴ VAN DER HORST, p. 280-284

4. De groei van Englands macht

4.1. Oorlogen voor onafhankelijkheid

Het Nederlandse principe van het buitenlandse beleid was in de 19^e eeuw het economisch liberalisme. In de koloniën werd de vrijhandel geïntroduceerd. Het einde van de 19^e eeuw en het begin van de 20^e eeuw was de tijd van het nieuwe imperialisme. Europese machten breidde hun koloniën uit, volgens de Engelse econoom J. A. Hobson omdat „*the capitalists were seeking foreign markets and foreign investments to take the goods and capital they cannot sell or use at home.*“¹ Maar voor Nederland was de 19^e eeuw ook de tijd van strijd voor onafhankelijkheid.

4.1.1. België

Zelfs de economische verbetering kon het protestantse noorden met het katholieke zuiden niet verbinden en dus kwam het zuiden in opstand en de Zuidelijke Nederlanden werden onafhankelijk van Verenigd Koninkrijk der Nederlanden in 1830 onder de naam België. De nieuwe staat werd een constitutionele monarchie met Leopold I van Saksen-Coburg-Saalfeld, die de weduwnaar van een Engelse prinses was, als de eerste Belgische koning. Er werd een conferentie in Londen gehouden waarin de Europese machten over de verdeling van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden discussieerden. Frankrijk steunde het omdat het een mogelijkheid was om een deel bij Frankrijk te annexeren. Frankrijk ontwikkelde het *Verdelingsplan Talleyrand*, dat een deel van België aan Pruisen en Frankrijk wilde afstaan en ook Antwerpen onder Britse bescherming wilde zetten. Noch België noch Nederland waren akkoord met de voorstellen van de conferentie en dus werden de *Vierentwintig Artikelen* aan hen gegeven, die de definitieve beslissing van de Europese machten werden.

Engeland steunde de onafhankelijkheid niet maar ook wilde het geen militair conflict dat het zuidelijke deel aan de Franse kant zou drijven en dus erkende het België als een barrière tegen Frankrijk. “*The Belgians have always been a restless and turbulent nation. It seems necessary to condemn it in a way to a peaceful existence and to force it to turn its attention entirely towards commerce and industry, which will render it a great rival to France, every day, and more disposed towards Holland.*“ De Europese machten erkenden de onafhankelijkheid van

---

¹ VAN DEN DOEL, p. 99

België in 1832 maar het werd door Nederland tot 1839 niet officieel erkend, toen het moest het Verdrag van XXIV artikelen ondertekenen.²

4.1.2. Boerenoorlogen

Toen de Kaapkolonie aan de Engelsen werd gegeven, verhuisden de Nederlandstalige inwoners uit de kolonie in de Grote Trek en vestigden de Oranje Vrijstaat en Transvaal die ook door Engeland werden erkend. Toen er in 1867 diamanten werden gevonden, wilden de Engelsen een federatie van de staten van Europese kolonisten in Zuid Afrika. Maar het werd geweigerd en de Engelsen probeerden deze landen bij de Kaapkolonie te annexeren. De Boeren werden gemalen tussen de Engelsen en de lokale stammen. Na de nederlaag van de stammen stonden de Boeren op in *de Eerste Vrijheidsoorlog*. Deze oorlog bestond uit gevechten tussen burgermilities en de Engelse troepen. De Slag van Majuba was de laatste en belangrijkste. Na deze overwinning van de Boeren in 1881 gaven de Engelsen de onafhankelijkheid terug maar niet volledig, omdat ze de buitenlandse politiek beheerden. Deze Britse nederlaag tegen Nederlandse nakomelingen werd in Nederland veel gevierd.

Dan in 1886 werd goud in de Transvaal gevonden, dat niet alleen de Engelse interesse wekte. Er kwamen veel buitenlanders, *uitlanders* genoemd. De Boeren waren bang dat ze een minderheid in hun eigen land zouden worden. De Oranje Vrijstaat sloot een alliantie met Transvaal om zijn onafhankelijkheid te steunen. Er waren ook tendenties tussen de mensen om een verbinding met Duits Zuidwest-Afrika te maken. De Engelsen dachten dat deze staten een verenigd Zuid-Afrika zonder Engelsen wilden en *de Tweede Boerenoorlog* begon in 1899. Deze was een guerillaoorlog die drie jaar durde. De Engelsen verwoestten alles dat op hun weg kwam en hield de Boeren en ook de Afrikanen in de concentratiekampen, waarin veel mensen om het leven kwamen.³

Nederland nam geen deel aan deze oorlog en stuurde geen troepen erheen, omdat het geen conflict met Engeland wilde hebben als het om Britse koloniën ging. Maar er waren veel Nederlandse vrijwilligers uit Nederland en ook uit Amerika die tegen de Britten vochten. Het is interessant dat ook vrijwilligers uit Britse Rijk, voornamelijk uit Ierland en India, konden

---

² FUEHR, Alexander. The neutrality of Belgium: The London Conference and the Quintuple Treaty. [online]. http://www.talleyrand.be/neutrality_of_belgium.htm

³ PRETORIUS, Fransjohan. The Boer Wars. *BBC: History*. 2011-03-29. [online] http://www.bbc.co.uk/history/british/victorians/boer_wars_01.shtml

worden gevonden aan de kant van de Boeren. Er werden ook petitie's naar Engeland gestuurd, die toonden dat Nederlanders tegen de oorlog en voornamelijk tegen de concentratiekampen zijn. Er werden ook veel publicaties over de oorlog, die na de oorlog werden in het Engels vertaald. Koningin Wilhelmina schreef een brief aan Engelse koningin maar deze poging om de oorlog te stoppen werkte niet. Dan zij schreef ook aan Duitsland en Rusland maar met hetzelfde resultaat.

In 1902 einde de oorlog met de overwinning van Engeland, toen de Boeren met de Britten de Vrede van Vereeniging overeenkwamen en beide Boerenrepublieken door de Kaapkolonie werden geannexeerd. Maar aan Oranje Vrijstaat en Transvaal werd wel zelfbestuur gegeven. De Nederlandse taal moest in scholen en de rechtbanken worden toegestaan. De Engelsen moesten de Boeren betalen om met de reconstructies te helpen. Maar de meeste boerderijen waren teveel vernietigd en dus konden de mensen alleen in de mijnen werken.⁴ De Boerenoorlogen, voornamelijk de tweede, veranderden helemaal de relaties tussen Engeland en Nederland. Het beiderzijds respect ging verloren en ook de zakelijke relaties werden veranderd. Door de staten die in de Boerenoorlogen vochten werd in 1910 de Unie van Zuid-Afrika opgericht, die een zelf-regerend deel van Engeland was en later onder het Britse Gemenebest kwam.

Maar waarom zou de winnende partij aan de Boerenrepublieken helpen? Was er een grote invloed van Engelse publiek opinie of speelde er een rol de druk van andere Europese machten? Volgens mij speelde de publieke opinie een veel kleinere rol in de Britse uitvoering dan de andere mogelijke redenen. De andere Europese machten waren op andere problemen gericht, voornamelijk aan de situatie met koloniën, waarin diplomatieke strijd werd geleverd (bijv. Marokkaanse Crisis). Engeland wist dat de andere Europese machten elkaar in wapentechnologie of het aantal wapens probeerden te overtreffen, de zogenaamde wapenwedloop was onderweg. Dus kon Engeland geen reden aan neutrale landen, zoals Nederland, geven om een tegenovergestelde alliantie (zie volgende hoofdstuk) te steunen.

4.2. De Eerste Wereldoorlog

In het begin van de 20^e eeuw stonden in Europa twee grote allianties tegenover elkaar, die lang voor de oorlog werden gesloten en die in de koloniën op diplomatieke en politieke wijze

---

⁴ PRETORIUS, Fransjohan. The Boer Wars. *BBC: History*. 2011-03-29. [online] http://www.bbc.co.uk/history/british/victorians/boer_wars_01.shtml

streden. Deze waren Groot-Britannië met Frankrijk en Rusland tegen Duitsland en Oostenrijk-Hongarije.

Nederland en België bleven neutraal maar deze neutraliteit moest worden verdedigd en dus begon Nederland ook met militaire voorbereidingen. De oorlog begon met de moord op de troonopvolger van Oostenrijk-Hongarije. De kleine staten waren met de grote machten verbonden en de oorlog verspreidde zich via de koloniën over de hele wereld. Maar de Nederlandse neutraliteit werd in het begin door alle landen gerespecteerd. Anderzijds kon de Nederlandse handel niet het machtsevenwicht beïnvloeden en dat werd door de *Nederlandsche Overzee Trust Maatschappij* beheerd.⁵

Als resultaat van de Boerenoorlogen waren de Engelsen in Nederland niet populair. Dat verbeterde niet tijdens de Wereldoorlog maar verslechterde verder. Nederland was afhankelijk van de enorme invoer van basislandbouw producten voor de dagelijkse maaltijden uit koloniën. Tijdens de eerste jaren van de oorlog was de situatie goed, maar toen Engeland de Nederlandse kust blokkeerde en Nederlandse schepen aanvielen, werden armoede en honger gemeenschappelijke zaken. De laatste nagel in de doodskist van Engels-Nederlandse relaties in deze periode was een moment in maart 1918, toen de Britten de hele Nederlandse handelsvloot, die in door Engelsen gecontroleerde havens over de hele wereld ankerde, in beslag namen. De Engelsen beschuldigde Nederland van ondersteuning van Duitsland omdat de Duitse keizer asiel in Nederland kreeg. De alliantie zag dit als een bewijs van Nederlandse samenwerking met de Duitsers, en dat Nederland niet neutraal was. Aan het einde van de oorlog waren de relaties met Brittannië onder nul.⁶

Ondanks de slechte relaties ontstond er weer de respect voor de marine. Na de oorlog was Nederland gericht op economische hervorming. De slechte situatie was te wijten aan de blokkade en dus aan Engeland. De situatie bleef dezelfde tot de Tweede Wereldoorlog. Tijdens deze oorlog kon een kleine verbetering gezien worden, toen de Nederlanders een deel van zijn vloot naar Groot-Britannië transporteerde, waarin die in de Royal Navy werd

---

⁵ VAN DER HORST, p. 359-361

⁶ VAN DER HORST, p. 368

geïntegreerd. Ook de Nederlandse koninklijke familie vond daar asiel na de Duitse inval op Nederland in 1940.⁷

---

⁷ *War over Holland*. [online]. <http://www.waroverholland.nl/>

Conclusie

Deze scriptie richt zich op de problematiek van de relaties tussen Nederland en Engeland/Groot-Brittannië, analyseert de politieke, militaire en diplomatieke relaties tussen betreffende landen en geeft het overzicht in de periode sinds de helft van de 17^e eeuw tot het begin van de 20^e eeuw.

Het eerste gedeelte van deze scriptie geeft de historische achtergrond van beide landen en ontdekt dat vanaf het begin, steunden de Engelsen de oprichting van de onafhankelijke Nederlandse staat. De nieuwe opgerichte Nederlandse staat – Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden – kreeg koloniën en bloeide zoveel dat het al snel een doorn in het oog van het Engelse imperium werd. De Engelse poging om deze Nederlandse groei te stoppen resulteerde in de Eerste en de Tweede Engels-Nederlandse oorlog, die in hoofdstukken 2.2 en 2.3 uitvoerig worden verklaard. Hoewel de redenen voor deze oorlogen en verslechtering van Engels-Nederlandse relaties meestal commerciële geschillen waren, begonnen deze twee landen samen te werken en een diplomatieke alliantie te sluiten onder de dreiging van een andere Europese macht (Frankrijk). Om politieke redenen duurde de alliantie alleen een korte tijd en de Engelsen waren weer in oorlog met Nederland (zie hoofdstuk 2.4).

Na de Derde Oorlog, die door de situatie op het continent beëindigde, werd de vrede tussen Nederland en Engeland verzekerd met het huwelijk van de Nederlandse stadhouder en de nicht van Engelse koning. Als gevolg daarvan kon Willem III de koning van Engeland worden en de lange periode van vrede en samenwerking van Nederland en Engeland in Europa begon. Deze periode eindigde om politieke redenen, toen de Vierde Oorlog uitbrak (zie hoofdstuk 2.6) op grond van vermeende Nederlandse steun voor de onafhankelijkheid van Amerika. Het maritieme conflict eindigde in enorme schade aan de zijde van de Nederlandse vloot. Na de Vierde Oorlog verbeterden de relaties tussen Engeland en de Oranjes zoveel, dat toen er burgerlijke onrust in Nederland was, de Oranje familie asiel in Engeland kreeg en de Britten later de aanspraak van de Oranjes op de troon van het nieuwe opgerichte Nederlandse koninkrijk ondersteunden, zoals uitvoerig wordt beschreven in hoofdstuk 3. Het volgende gedeelte van de scriptie analyseert het uiteenvallen van Nederland en de periode van oorlogen voor onafhankelijkheid. Hoewel Engeland en Nederland weer in de koloniën streden, verbeterden de politieke betrekkingen als gevolg van de gespannen situatie op het Europese continent. De scriptie eindigt met een gedeelte over de periode tijdens en na de Eerste

Wereldoorlog. Sinds de Eerste tot het begin van de Tweede Wereldoorlog waren de politieke relaties en diplomatieke betrekkingen tussen deze twee staten onder nul tot de opkomst van de nieuwe gemeenschappelijke tegenstander –Nazi-Duitsland.

Uit het bovenstaande blijkt dat de eerste conflicten tussen Engeland en Nederland begonnen op basis van een concurrentiestrijd om de positie in wereldhandel. Later werd de concurrentiestrijd om de achtergrond geduwd en de belangrijkste ontsteker van vijandelijkheid werd de politiek, vooral de positie van Nederland in een steeds gecompliceerd wereldgemeenschap. Er werd later ook strijd om de invloedssferen in de koloniën toegevoegd. Alle rechtstreekse militaire conflicten vond plaats op zee. Legers van beide landen vochten nooit in een veldslag.

Omgekeerd ging de verbetering van de betrekkingen altijd met een alliantie tegen andere machten op het Europese continent gepaard. In het algemeen kunnen we zeggen dat de meest elementaire bouwsteen van de goede relaties tijdens het gehele bestaan van beide landen is dezelfde protestantse godsdienst. Kortdurend werd er vrede en samenwerking verzekerd door middel van overeenkomsten. Langdurende werd er vrede verzekerd alleen door huwelijken of een gemeenschappelijke heerser. Door de hele geschiedenis is er wederzijds respect voor marine van beide machten aanwezig.

Bronnen

Boeken:

ALLEN, Joseph. *Battles of the British navy: Volume I*. London: H. G. Bohn, 1852.
ISBN: 9781230177137

BLOOM, J.C.H. *Geschiedenis van de Nederlanden*. 2nd ed. Rijswijk, The Netherlands: Nijgh en Van Ditmar Universitair, 1993. ISBN 90-237-1164-5

BROWNING, Reed. *The War of the Austrian Succession*. New York: St Martin's Press, 1993.
ISBN: 978-0312125615

CARTWRIGHT ADY, Julia Mary. *Madame: A Life of Henrietta, Daughter of Charles I and Duchess of Orleans*. Seeley, 1894. ISBN-13: 9781313600637

DE VRIES, Jan a Ad VAN DER WOUDE. *The First Modern Economy: Success, Failure, and Perseverance of the Dutch Economy, 1500–1815*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997. ISBN: 978-0521578257

FRUIN, Robert. *Geschiedenis der staatsinstellingen in Nederland tot den val der Republiek*. M. Nijhoff, 1901. ISBN-13: 978-1293033937

GROSHEIDE, Daniel. *Cromwell naar het Oordeel van zijn Nederlandse Tijdgenoten*. Amsterdam, 1951.

CHURCHILL, Winston S. *Marlborough: His Life and Times, Book I*. Chicago: University of Chicago, 1933. ISBN: 978-0226106335

JAMES, William a Frederick CHAMIER. *The naval history of Great Britain: from the declaration of war by France in 1793, to the accession of George IV*. London: Richard Bentley, 1837.

JOHNSON, Paul. *Dějiny Anglického národa*. LEDA, 2012. ISBN 978-80-7335-309-4

LYNN, John Albert. *The Wars of Louis XIV 1667-1713*. Harlow: Longman Publishers, 1999.

POOT, Anton. *Critical Years in Anglo-Dutch Relations (1625-1642): The political and diplomatic contacts*. Verloren, 2013. ISBN: 978-9087043803

POSTMA, Johannes. *The Dutch in the Atlantic Slave Trade*. Cambridge University Press, 1990. ISBN 978-0521365857

STOKER, Donald, Kenneth J. HAGAN a Michael T. MCMASTER. *Strategy in the American War of Independence: A Global Approach*. Routledge, 2010. ISBN: 978-0415695688

VAN DEN DOEL, Wim. *Zo ver de wereld strekt: De geschiedenis van Nederland overzee vanaf 1800*. Amsterdam: Bert Bakker, 2011. ISBN 978 90 351 2779 1

VAN DER HORST, Han. *Dějiny Nizozemska*. 2nd ed. Praha: NLN, 2005. ISBN 80-7106-487-4

VAN DER PLAAT, Gees. *Eendracht als opdracht, Lieuwe van Aitzema's bijdrage aan het publieke debat in de zeventiende-eeuwse Republiek*. Hilversum, 2003. ISBN 9789065507594

YEXLEY, Lionel. *Our Fighting Sea Men*. London: Stanley Paul & Co., 1911. ISBN 978-1436657013

Andere publicaties:

CONGLETON, Roger D. *America's Neglected Debt to the Dutch: An Institutional Perspective*. 2007.

FUEHR, Alexander. *The neutrality of Belgium: The London Conference and the Quintuple Treaty*.

JENKINSON, Charles. *A Collection of All the Treaties of Peace, Alliance, and Commerce, Between Great-Britain and Other Powers*.

JENKINSON, Charles. *A Collection of All the Treaties of Peace, Alliance, and Commerce, Between Great-Britain and Other Powers: From the Treaty signed at Munster in 1648, to the Treaties signed at Paris in 1783*. London: Printed for J. Debrett, 1785.

NOORTHOUCK, John. *A New History of London: Including Westminster and Southwark* [British History Online]. 1773.

OLTHOF, Kees. *Acte van Seclusie, een gesouffleerd Cromwell Initiatief?: Johan de Witt mogelijk betrokken*.

PRETORIUS, Fransjohan. *The Boer Wars*. *BBC: History*. 2011-03-29.

Webpagina's:

A Collection of All the Treaties of Peace, Alliance, and Commerce, Between Great-Britain and Other Powers: From the Revolution in 1688, to the present time. London: Printed for J. Almon, 1772.

<https://archive.org/stream/acollectionallt00britgoog#page/n92/mode/2up>

Berita Jakarta: History of Jakarta.

<http://www.beritajakarta.com/english/AboutJakarta/HistoryofJakarta.asp>

British minor expeditions: 1746 to 1814. London.

<https://archive.org/stream/britishminorex01divigoog#page/n44/mode/2up>

Military History Encyclopedia on the Web: Anglo-Dutch Wars.

http://www.historyofwar.org/subject_anglo_dutch_wars.html

The First Anglo-Dutch War The First Anglo-Dutch War: 1652-4. *BCW Project: British Civil Wars, Commonwealth & Protectorate 1638-1660*. [online]. <http://bcw-project.org/church-and-state/the-commonwealth/first-anglo-dutch-war>

The Navigation Act. *Constitution Society*. [online]. http://www.constitution.org/eng/conpur_ap.htm

War over Holland. [online]. <http://www.waroverholland.nl/>

Resumé in het Tsjechisch

Tato bakalářská práce se zaměřuje na problematiku vztahů mezi Nizozemskem a Velkou Británií (nebo jejich historických ekvivalentů). Napříč historií mají totiž tyto země za sebou mnohé války, ale také spojení. Cílem je proto prozkoumat politické, vojenské a diplomatické vztahy mezi zmíněnými zeměmi v období od poloviny 17. století až do počátku 20. století.

Pro větší přehlednost jsem se rozhodla práci rozdělit chronologicky. V první části práce stanovuji první nezávislé státní těleso na území dnešního Nizozemska, od kterého začínám vztahy s Velkou Británií sledovat. Mimo to je v této části nastíněna situace ve stejném období na britských ostrovech. Druhou část práce věnuji období první Anglo-nizozemské války a dalších konfliktů, které se odehrály od poloviny 17. století do konce století 18. na evropském kontinentě. Třetí část je věnována zániku nezávislých nizozemských provincií, vazalskému státu nazvanému Batávská republika a také vzniku Holandského království. V poslední části se pak věnuji vztahům Velké Británie a Nizozemska v době válek za nezávislost a zahrnuji také dopady bojů o kolonie. V závěru se také stručně věnuji době před, během a po první světové válce. Druhá světová válka již v práci zahrnuta není.

I přes chronologické rozdělení práce z důvodů větší přehlednosti je těžištěm interakce a vztahy mezi oběma zmíněnými státy na pozadí různých historických dob.

V práci se čtenář dozví například, že první konflikt mezi Anglií a Nizozemskem začal z důvodů konkurenčního boje o přední postavení ve světovém obchodě. Později došlo k zatlačení konkurenčního boje na pozadí a hlavní roznětkou konfliktů se stala politika, zejména pak postavení Nizozemska ve stále komplikovanější Evropě i ve světovém společenství. K tomu se později přidal také boj o sféry vlivu v koloniích. Za zlepšením negativních vztahů pak stálo téměř vždy spojení proti jiným velmocem na evropském kontinentě. Základním stavebním kamenem pro spojení mezi Velkou Británií (Anglií) a Nizozemskem bylo po celou dobu jejich existence především protestantství.

Resumé in het Engels

This bachelor thesis is focused on relations between the Netherlands and the Great Britain (or their historical equivalents). Throughout the history, these countries went through several wars as well as alliances. For that reason, the aim of this thesis is to explore political, military and diplomatic relations between these countries in the period from the middle of the 17th century until the beginning of the 20th century.

For better readability, I decided to divide the thesis into chronologically ordered sections. In the first part of the thesis, I defined the first independent state established on the territory of today's Netherlands to allow the definition of benchmark from which the relations will be followed and explored. This part also describes the situation on the British Isles in the same period. The second part is dedicated to first Anglo-Dutch War and other conflicts that took place on the European continent from the middle of the 17th century to the 18th century. In the third part I explore the Anglo-Dutch relations in the periods of independent Dutch provinces, the Batavian Republic, and creation of the Kingdom of Holland. The last part is dedicated to the relations between the Great Britain and the Netherlands in the period of wars for independence and also includes the impacts of the conflicts in colonies. Also a short chapter describing the relations before, during and after the First World War is included. The Second World War period is not part of this thesis. Although the thesis is divided chronologically, the centre of focus is the interaction and relations between the above-mentioned countries against the background of different historical periods.

In this bachelor thesis, the reader will learn e.g. that the first Anglo-Dutch conflict resulted from the competitors' struggle for the leading position in the world trade and business in general. Later, the competition was pushed to the background and replaced with a new igniter - politics, especially the position of the Netherlands in ever more complicated Europe and world community. This was further worsened by struggle for the spheres of influence in the colonies. On the positive note, the reader will learn that improvements in the relations were mostly achieved when alliances between England (Britain) and the Netherlands were formed against common enemies/powers on the European continent. Furthermore, the most stable basis for the alliance and good relations between the countries throughout the whole period described in this thesis was Protestantism.

Annotatie

Jméno: Lucia Vlasatá

Název katedry a fakulty: Katedra nederlandistiky FF UP v Olomouci

Název bakalářské práce: Engels-Nederlandse relaties

Vedoucí bakalářské práce: prof. dr. Engelbrecht Wilken, cand. litt.

Počet znaků: 91 213

Počet příloh: 0

Klíčová slova: Nizozemsko, Velká Británie, Anglie, Batávská republika, anglo-nizozemské války, anglicko-nizozemské vztahy,

Krátká charakteristika:

Tématem bakalářské práce jsou politické, vojenské a diplomatické vztahy mezi Nizozemskem a Anglií / Velkou Británií v období od poloviny 17. století až do počátku 20. století.